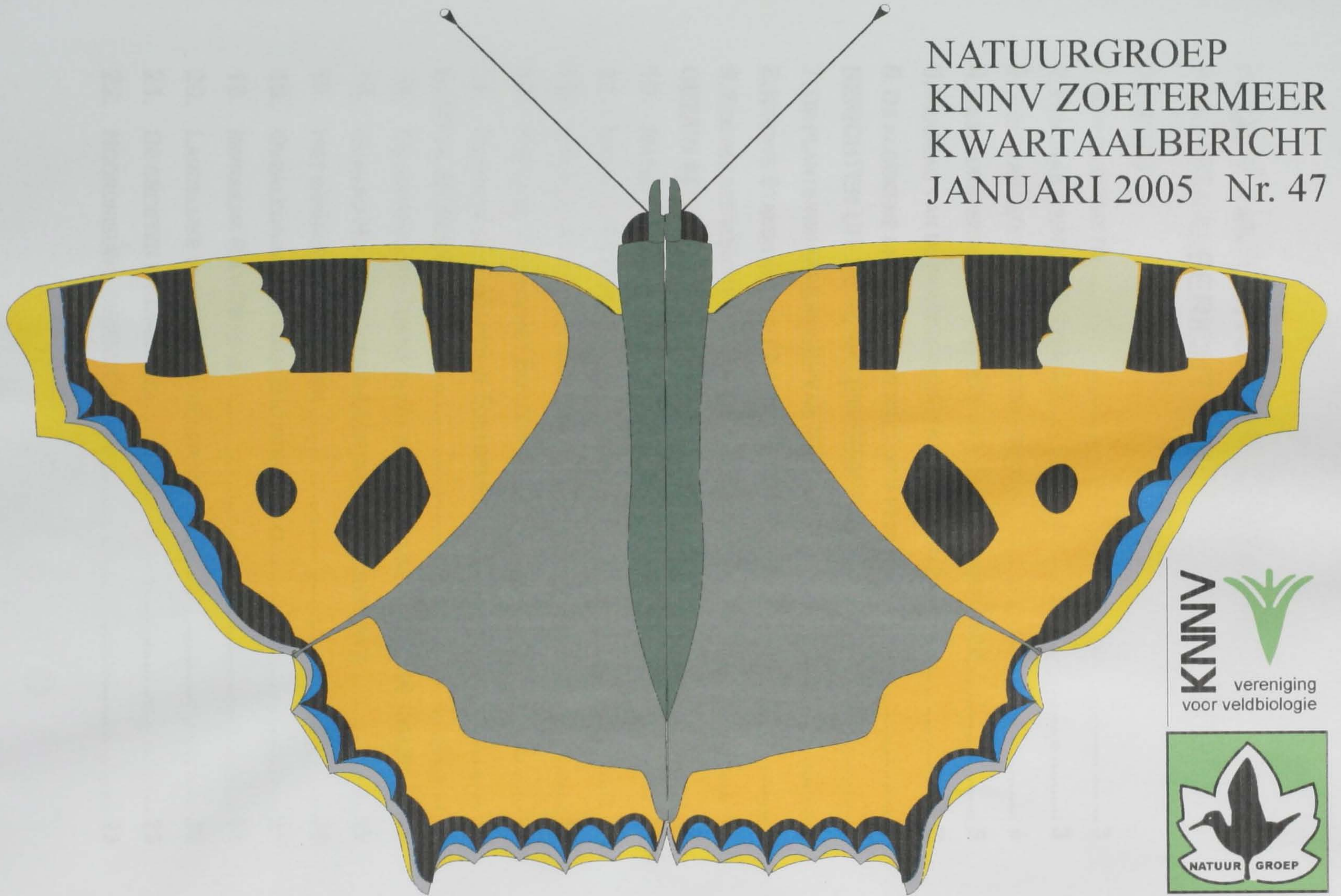

NATUURGROEP
KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
JANUARI 2005 Nr. 47

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

KNNV NATUURGROEP ZOETERMEER

KWARTAALBERICHT Nr.47 jan. 2005

INHOUD

1. VAN DE REDACTIE	3
2. EEN JAAR KNNV-ZOETERMEER	3
3. LIJST VAN LEDEN EN BELANGSTELLENDEN	4
4. BESTUURSVERGADERING KNNV VAN 20 DECEMBER 2004	5
5. VERSLAG VAN DE PENNINGMEESTER VOOR DE ALV	7
6. DE ALGEMENE LEDENVERGADERING OP 8 FEBRUARI 2005	7
BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP	8
7. DE PLANTENWAARNEMINGEN VAN 2004.....	8
8. NIEUWE STANDAARDLIJST NEDERLANDSE FLORA UIT	9
9. EEN NIEUWE VONDST VAN MANSOOR IN ZOETERMEER.....	10
GEZIEN IN ZOETERMEER:.....	11
10. NATUURWAARNEMINGEN VAN TUYLL SPORTPARK EN OMGEVING.....	11
11. VETJE (LEUCASPIUS DELINEATUS)	13
12. IJSVOGELS EN HALSBANDPARKIETEN STEEDS TALRIJKER.....	14
13. PADDESTOELEN IN HET BUYTENPARK.....	15
14. SLAKKEN EN SCHELLEN IN ZOETERMEER: DUINSLAKKEN.....	17
BUITEN DE VERENIGING	19
15. DE HUISMUS VERDWIJNT BIJ GEBREK AAN INSECTEN VOOR JONGEN.....	19
16. GERARD HOVELING'S FABELACHTIGE INSECTENFOTO'S	19
17. HET BURGERMANSFATSOEN.....	20
18. OVERLEGGROEP GROEN ZOETERMEER I.O.	20
19. IMPRESSIE RAVON-DAG	21
20. LANDELIJKE VARIADAG VAN FLORON	22
21. DE GROETEN UIT DRENTHE	23
22. NOORDNIEUWS, DECEMBER 2004	29

23.	NATUUR- EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER	30
24.	NAMEN	34
25.	IK WIL OOK LID WORDEN.....	34
26.	STREEPLIJSTEN EN LOSSE WAARNEMINGEN.....	35
27.	INDEX.....	44

www.knnv.nl/zoetermeer/

Inhoud laatste kwartaalbladen en complete index op alle kwartaalbladen:

<http://www.bk.tudelft.nl/urbanism/TEAM/Publications/2004/KNNV.htm>

Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis.

*Zij zoekt haar journalisten,
want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.*

*Doe 1x per 2 à 3 weken 2
uurtjes mee met de
plantenwerkgroep.*

*Goeie sfeer, boeiend,
leerzaam, nuttig.*

*Informatie: Evelien van den
Berg, tel: 079-3213445
(18:00-19:30)*

1. Van de redactie

2004 zit er weer op. Na de tropische zomer van 2003 moest die van 2004 eigenlijk wel tegenvallen en zo was het ook. Toch viel er qua natuur, met name aan de oostkant van de stad dit jaar veel onverwachts te melden. Het meest spectaculair was ongetwijfeld de oeverzwaluwkolonie die zich in het zanddepot in Oosterheem vestigde. Tot laat in de zomer vlogen de zwaluwen er af en aan. Ook verrassend waren de vroege glazenmakers die op drie verschillende locaties in Zoetermeer, waaronder ter plekke waar de Verlengde Australië komt (door drie verschillende waarnemers) ongeveer tegelijkertijd werden gezien. Maar er viel nog meer te melden van het libellenfront. Op dezelfde plek, boven tijdelijke slootjes en plasjes in de woestijnachtige pioniersfeer van het zanddepot werd nog een flink aantal voor Zoetermeer bijzondere libellensoorten aangetroffen (zie elders in dit blad). Verder ontdekten onderzoekers van het bureau Stadsnatuur Rotterdam (bSR) in hetzelfde gebied tussen de bedrijven door ook nog een nieuwe sprinkhaansoort: het zuidelijk spitskopje. Deze, vooralsnog zeldzame verschijning zal zich volgens kenners de komende jaren fors gaan uitbreiden in Zuid-Holland. Het zoveelste teken van het opwarmend klimaat?! In hetzelfde gebied liet ook de flora zich niet onbetuigd. Zo namen floristen de nooit eerder in Zoetermeer aangetroffen ondersoort van het gevleugeld helmkruid (*Scrophularia umbrosa* subsp. *umbrosa*) en de uiterst zeldzame kleine wolfsmelk waar. Maar ook direct buiten Zoetermeers grondgebied wordt, in de polders waar zich het Bentwoud ontwikkelt de ene na de andere spectaculaire (vogel)waarneming gedaan. Wie had ooit gedacht dat hier middenin de randstad jagende velduilen te zien zouden zijn?! Kortom, voor wie de moeite neemt om er op uit te trekken en z'n ogen en oren de kost geeft valt er veel te ontdekken en te genieten. Laten we, ook in 2005 zo vaak mogelijk in Zoetermeer op safari gaan en onze stedelijke natuur in kaart brengen. De redactie van het kwartaalbericht wenst u daarbij veel plezier. Dat ook 2005 voor onze lezers een natuurrijk en gezond jaar mag zijn met heel veel mooie waarnemingen. We beginnen het nieuwe jaar in elk geval goed met een nieuwjaarsborrel die we samen met onze zustersverenigingen VWZ en IVN op donderdagavond 13 januari 2005 georganiseerd hebben. Reageren kunt u door ons te mailen op: zoetermeer@knnv.nl.

Tussen onze auteurs bevindt zich in dit nummer een belangrijke gast. De vermaarde ecoloog Chris van Leeuwen trekt op blz. 19 conclusies uit zijn vooroorlogse ervaring over het verdwijnen van de huismus.

2. Een jaar KNNV-Zoetermeer

Het eerste jaar dat de helft van onze leden opnieuw door het leven gegaan zijn als echte Afdeling van de KNNV, vergt dat wij tenminste één bestuursvergadering en één algemene ledenvergadering houden. Van de eerste wordt verslag gedaan op blz. 5, de tweede wordt keurig met agenda aangekondigd op blz. 7. Bovendien moet de penningmeester ten behoeve van die algemene ledenvergadering een balans opmaken van inkomsten en uitgaven, alsmede een begroting voor het komende jaar opstellen, hetgeen hij doet op blz. 7. Dan moet een kascommissie, bestaande uit tenminste 2 niet-bestuursleden en aangewezen door de algemene ledenvergadering zijn werkzaamheden controleren. Lodewijk van Duuren en Johan Vos hebben daarvoor een half uur ter beschikking gesteld. Ten slotte is het bijwonen van 1 landelijke vergadering en 4 gewestelijke verplicht. Dat is een zware belasting voor een kleine vereniging die bij voorkeur in het vrije veld vertoeft. Voor de landelijke vergadering heeft Johan Vos zich ter beschikking gesteld, voor de eerste gewestelijke vergadering wil Lodewijk van Duuren zich wel ter beschikking stellen, maar de overige 3 houdt hij in beraad. Wie van de KNNV-leden wil hem aflossen?

Behalve deze verplichte nummers die ons van ons anarchistische ideaal afhouden bloemen en vlinders te tellen en dat in een Kwartaalblad op te schrijven, zijn er tal van andere contacten die ons geweten plagen. Wat te denken van onze gewaardeerde collega-verenigingen en de mooie initiatieven die Gemeente ons biedt? Allereerst krijgen ze ons Kwartaalblad en wij het hunne. Annet de Jong volgt de inspanningen die Marcel van der Tol zich in het Overleg Natuurverenigingen getroost (zie kwartaalbericht 46 blz. 19) om hen (Vogelwerkgroep VWZ, IVN, Natuurgroep KNNV-Zoetermeer) een herkenbare stem te geven in het gemeentelijke beleid. Bob de Lange deed dat jaren in het inmiddels opgeheven Platform Groen en de ervaring daarvan moet niet verloren gaan (zie blz. 20), al wil Bob daarin geen trekker zijn. Tilly Kester maakt de Natuur- en Milieuagenda in ons Kwartaalblad. Zij is contactpersoon naar de gemeentelijke overleggroep Natuur en Milieu (IVN, natuurtuingroep, NKvF, NME, Dierenbescherming, Groei en Bloei, Vogelwerkgroep, Platform Groen, Milieudefensie, WNF, Egelopvang, Natuurgroep KNNV-Zoetermeer, Fietzersbond, Windvogel, Kring Zoetermeerse Imkers, NVVM). Taeke de Jong heeft in het veld geanimeerd contact met Rob Wiewel van Bomen Overleven en voegt de activiteiten uit hun blad 'even bijbomen' in Tilly's agenda van ons Kwartaalbericht.

Het is duidelijk, dat we het initiatief van Marcel van der Tol waarderen. Maar we zijn ook beducht voor de vergaderverplichtingen die daaruit weer voortvloeien. Daarom willen wij de Algemene Ledenvergadering voorstellen Marcel van de Tol te machtigen om in het contact naar buiten mede namens ons te spreken, mits hij Johan Vos tevoren raadpleegt en achteraf inlicht. Vogels, insecten en planten hebben immers niet altijd dezelfde belangen. Daarom behouden wij ons het recht voor die machtiging weer in te trekken als naar ons inzicht blijkt dat bepaalde soorten zoals de vogels bij de gemeente toch weer voorrang krijgen boven de soorten die wij met zoveel enthousiasme in Zoetermeer registreren.

3. Lijst van leden en belangstellenden

De Natuurgroep bestaat nu uit 31 leden, waarvan 15 lid zijn van de KNNV-Zoetermeer. Daarvan zijn weer 4 bovendien lid van de afdeling Delft, 2 van de afdeling 's-Gravenhage, 2 van de afdeling Leiden en 1 van de afdeling Waterweg Noord. In onderstaande lijst zijn bovendien de belangstellenden opgenomen die doneren of een Kwartaalblad ontvangen. Aanvullingen op de lijst zijn welkom bij t.m.dejong@bk.tudelft.nl.

Achternaam	Voornaam	Straat	Postcode	Plaats	Telefoon	06	email
Bauer	Inge	Hoeverbos 43	2716 PK	Zoetermeer	079-3523263		
Berg-den Hertog	Evelien	Tijberg 64	2716 LK	Zoetermeer	079-3213445		
Berge Henegouwen	Arno	Scheveningsebos 15	2716 HT	Zoetermeer			
Bieze	Hans	Filmiaan 7	2726 RN	Zoetermeer	079-3421351	53244002	j.g.bieze@zoetermeer.nl
Bolle	Rob	John Fordstrook 16	2726 TG	Zoetermeer	079-3317697		
Denters	Ton	Waterpoortweg 401b	1051 PX	Amsterdam			
Duuren	Lodewijk van	Theo Thijssenhove 25	2726 CE	Zoetermeer	079-3214149		
Eijck		Hannie Schaftrode 38	2717 HL	Zoetermeer	079-3516887		
Groot	Adri de	Abert Schweitzeraan 19	2731 EA	Benthuizen			
Hilvers	Caspar	Kofschipkade 11	2725 AS	Zoetermeer	079-3417619		chivers@wxs.nl
IVN Zoetermeer							
Jong	Taeke de	Marsmanhove 2	2726 CM	Zoetermeer	079-3516599		T.M.deJong@bk.tudelft.nl
Jong	Annet de	Pelschans 41	2728 GM	Zoetermeer	079-3422924	40476869	
Jonge	Sinie de	Mosgroen 87	2718 HH	Zoetermeer	079-3620579	40046262	
Kester	Tilly	Vuurdoornpark 98	2724 HL	Zoetermeer	079-3412605		
Ketting	Marianne	Ter Apelerstraat 30A	9551 XK	Sellingen			
KNNV Delft							
KNNV gewest							
KNNV landelijk		Oude Gracht		Utrecht			
Koelewijn, Alfrink College Biologie	Steven	Werflaan 45	2725 DE	Zoetermeer	079-3314231		KWL@alfrink.nl
Kok	Jan	Meerpolder 5	2717 PA	Zoetermeer	079-3520377		
Koster-Smaal	An	Dunantstraat 1143	2713 TN	Zoetermeer	079-3165439		
Leeuwen-van de Noulant	Corry	Veursestraatweg 5	2264 EA	Leidschendam	070-3271490		
Liefde	Wim de	Vuurdoornpark 98	2724 HL	Zoetermeer	079-3412605		
Lubberding	Henk	Leiwater 1		Zoetermeer			h.lubberding@unesco-ihe.org
Lurks	Marco	Bachrode 8	2717 AN	Zoetermeer	079-3510523		
Oostdam	Barbara	Fivelingo 80	2716 BG	Zoetermeer	079-3211019		
Parmentier	Jan	Regentessestraat 8	2713 EM	Zoetermeer	079-3162672		
Ploeger	Henk	Wingerdperk 114	2724 RK	Zoetermeer	079-3316824		
Ponten		Da Sangalloruimte 1	2728 MX	Zoetermeer	079-3319907		
Ponten-Hagenaar		Da Sangalloruimte 1	2728 MX	Zoetermeer	079-3319907		
Post-Veldhuis		Vlamingstraat 51	2713 RT	Zoetermeer	079-3162951		
Prins	Ben	Vijverlaan 11	7975 BW	Uffelte	0521-350300		
Reeder	Fred	Tijberg 44	2716 LJ	Zoetermeer	079-3213612		
Snoek	M.	Zijlberg 38	2716 NB	Zoetermeer	079-3520329		

Achternaam	Voornaam	Straat	Postcode	Plaats	Telefoon	06	email
Vogelwerkgroep Ztm							
Vos	Johan	Landzichtlaan 36	2101 ZJ	Heemstede	023-5280231		
Wely	Peter van	Smetanarode 82	2717 DT	Zoetermeer	079-3520414		
Wiewel	Rob	Postbus 7124	2701 AC	Zoetermeer	079-3413905		
Zalinge	Johan	J.W. Frisostraat 191	2713 CD	Zoetermeer	079-3165306		
Zwarekant	Ineke	Stadhoudersring 706	2713 GW	Zoetermeer	079-3310369		
Zwet		Penninghove 1	2726 BT	Zoetermeer	079-3516932		

Fig. 1 De spreiding van onze leden in Zoetermeer

4. Bestuursvergadering KNNV van 20 december 2004

Annet de Jong

Aanwezig: Taeke de Jong, Johan Vos, Tilly Kester, Hans Bieze en Annet de Jong (verslag)

Het verslag bestaat uit een besluitenlijst cursief gedrukt achter de agenda punten.

1. contactpersoon/secrerariaat

- Praatpaal van de VWG gaat tot nu toe naar Evelien vd Berg van de Natuurgroep en nog niet naar de KNNV.
Annet zal de VWG verwittigen dat de Praatpaal nu naar de KNNV afd. Zoetermeer moet gaan t.a.v. Johan Vos op zijn werkadres, gemeente Zoetermeer.
- VWG wil daarvoor wel graag ons kwartaalbericht ontvangen
Taeke/Hans zullen de VWG toevoegen aan de verzendlijst van het kwartaalblad. Het adres is. VWG Zoetermeer, t.a.v. Hanneke Hoogvliet, De Collignystraat , 2713 EA Zoetermeer
- *Tilly zal de KNNV afd. Zoetermeer vertegenwoordigen in de overleggen met de gemeente, het vervolg van de overleggen op De Soete Aarde.*

De post en mededelingen selecteren en doorsturen naar het belanghebbende bestuurslid of als kopij inleveren bij het kwartaalblad.

2. Actuele adressenlijst
 - Taakverdeling, wie doet wat bij mutaties.
Taeke en Hans verwerken het direct digitaal als zij de gegevens binnen hebben. Hoofdlidmaatschap van Tilly was in Delft, gaat nu naar Zoetermeer.
 - Mailing kwartaalbericht weer door de leden zelf? i.v.m. kosten besparing.^a
*De adressen hebben een nummer gekregen in tientallen.
Johan Vos vraagt Fred Reeder om de 10-tallen te gaan bezorgen (Meerzicht)
Taeke bezorgt de 20-tallen (Buijtenwegh)
Hans de 30-tallen (de Leijens) en de distributie naar de "bezorgers".
Tilly de 40-tallen (Segwaert)
Annet de 50-tallen (Noordhove en Benthuizen)
Voor Dorp/Driemanspolder en Rokkeveen wordt nog naar "bezorgers" gezocht.*
 - Tilly zal in de NME-bieb op de Entresol van het stadhuis controleren of de kwartaalbladen compleet zijn en vul ze anders aan.
3. Kopij kwartaalbericht januari 2005
Wordt een "late" editie.
4. Financiën boekjaar 2004, begroting en de kascommissie
Voorstel in kwartaalblad, accordering op de ALV op 8 febr.
5. Nieuwjaarsreceptie do 13 jan.
*Collage op twee tentoonstellingsborden: Tilly, Johan en Fred
Info folder in algemene landelijke folder: Tilly
Ludieke presentatie: Taeke
Organisatie, contact met VWG en IVN, Uitnodiging: Annet*
6. Afdelingswebsite: Opzet, Aanmaken en Beheer
7. Gegevens plantenwerkgroep waarnemingenbestand en wat we er mee willen
8. Relatie blad/website: de afdelingswebsite en de relatie met het kwartaalbericht. (links)
*Alle kwartaalbladen staan op de TU website.
Databank van 17 500 waarnemingen inmiddels. Via de index op te zoeken.
Een link met de afdelings-website wordt gemaakt door Fred Reeder en Wim de Liefde
Zij zijn ook met de website in de weer.*
9. Afvaardiging landelijke verplichtingen, wie gaat waar naar toe in 2005 ?
 - Vertegenwoordigende vergadering
1 x per jaar: Johan Vos
 - Gewest West
*4 x per jaar: Lodewijk van Duuren gaat naar de eerste vergadering op maandag 17 januari in Delft om 20.00 uur.
Voor de andere drie keer wordt een vertegenwoordiger gezocht.
Verzoek wordt gedaan in kwartaalblad en ALV.*
 - Gewestelijke Excursie: zaterdag 28 mei georganiseerd door de afdeling Gouda.
Wordt als aankondiging in het kwartaalblad opgenomen
10. Standpunt inzake samenwerking met de zusterorganisaties, de lokale verenigingen IVN, VWG en Groen Zoetermeer (Voormalig Platvorm Groen)
*Overleggroep Groen Zoetermeer i.o. is voor de eerste keer op 28 okt. 2004 bij elkaar geweest.
Verslag aanwezig.
Annet is aangesloten op de e-mailgroep. Als iemand daar ook behoefte aan heeft kan de geïnteresseerde bij haar aanmelden.
Aan Marcel vd Tol (VWG) wordt gevraagd de KNNV afd. Zoetermeer te vertegenwoordigen bij contacten met gemeente en pers na overleg met Johan Vos*

^a Peter van Wely heeft zich inmiddels bereid verklaard ALLE kwartaalbladen rond te brengen.

5. Verslag van de penningmeester voor de ALV

Hans Bieze

Uit onderstaande balans blijkt, dat wij het afgelopen jaar € 52,03 meer hebben uitgegeven dan er is binnengekomen. Wij lopen dus op ons kapitaal in en zullen dat door onze bijdrage aan de receptie van het Overleg Natuurverenigingen op 13 januari komend jaar in nog belangrijker mate doen. Misschien is dat reden om aan contributieverhoging of fondswerving te denken. We kunnen ongeveer de helft van onze portokosten, zeg € 90,- besparen door de Kwartaalbladen te laten rondbrengen. Gelukkig hoefden wij het afgelopen jaar geen landelijke KNNV-afracht te betalen, maar het komende jaar zal dat wel moeten gebeuren, gedekt door de extra contributie van KNNV-leden.

Balans KNNV Afdeling Zoetermeer 2004

INKOMSTEN		UITGAVEN	
Saldo 1 januari 2003	€ 1.262,37	Landelijke afdracht	€ 0,00
Contributies	€ 539,00	Drukkosten kwartaalbericht	€ 455,24
Verkoop boeken	€ 224,60	Inkoop boeken	€ 183,24
Verkoop Kwartaalbericht	€ 0,00	Postzegels, briefpapier	€ 177,16
Giften	€ 0,00		
Rente	€ 0,00	Saldo 31 december 2003	€ 1.210,33
	Totaal € 2.025,97		€ 2.025,97

Ons bezit, de binoculaires die we aan de inspanning van Jan Parmentier danken, is het afgelopen jaar geheel afgeschreven.

Bezit 2004

2 binoculaires 1 jan.	€ 113,45	
Afschrijving 10%	-€ 113,45	is 10% van oorspronkelijke waarde
2 binoculaires 31 dec.	€ 0,00	

De begroting voor het komende jaar ziet er dan als volgt uit.

Begroting KNNV Afdeling Zoetermeer 2005

INKOMSTEN		UITGAVEN	
Saldo 1 januari 2004	€ 1.210,33	Landelijke afdracht	€ 96,00
Contributies	€ 556,00	Drukkosten kwartaalbericht	€ 450,00
Verkoop boeken	€ 240,00	Inkoop boeken	€ 190,00
Verkoop Kwartaalbericht		Postzegels, briefpapier	€ 150,00
Giften		Onvoorzien	€ 100,00
Rente		Saldo 31 december 2003	€ 1.020,33
	Totaal € 2.006,33		€ 2.006,33

Om verder inlopen op ons kapitaal te voorkomen stel ik dit jaar of volgend jaar een contributieverhoging van € 5,- voor.

6. De algemene ledenvergadering op 8 februari 2005

Annet de Jong

Hiervoor zijn alle KNNV-leden uitgenodigd.

Datum:	25 febr. 2004
Plaats:	Marsmanhove 2
Tijd:	20.00 uur
Aanwezig zullen zijn:	Annet de Jong (voorzitter) Tilly Kester (vice voorzitter)

Taeke de Jong (secretaris)
Hans Bieze (penningmeester)
Johan Vos (ondersteunend bestuurslid)

Agenda:

1. Opening en vaststellen agenda
2. Financiële zaken
 - a) Aanwijzen kascommissie
 - b) Goedkeuring begroting 2005
 - c) Aanpassing (verhoging) contributie
 - d) Besparing d.m.v. distributie door leden (Peter van Wely?)
3. Gang van zaken i.v.m. vertegenwoordiging en verplichtingen naar het Landelijk Bestuur, Gewest West en Gemeente Zoetermeer. Eventueel verslaglegging naar het kwartaalblad.
 - Landelijk bestuur, 1 x per jaar een zaterdag. (Johan Vos)
 - Gewest West, 4 x per jaar. (Lodewijk van Duuren en ?)
 - Binnen de Gemeente Zoetermeer
 - Groen Zoetermeer, regelmatig. (Marcel vd Tol)
 - "Soete Aarde Overleg" 4 x per jaar (Tilly Kester)
 - Natuurverenigingen Zoetermeer- VWG, IVN en KNNV (Annet de Jong)
Voorstel om dat ook over te dragen aan Marcel
4. KNNV afd. Zoetermeer, Natuurgroep, Plantenwerkgroep.
 - Gang van zaken kwartaalblad, website enz. inhoudelijk/practisch
5. Rondvraag en sluiting.

BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP

7. De plantenwaarnemingen van 2004

Johan Vos, Wim de Liefde

Dit jaar hebben we met z'n allen 1522 Zoetermeerse waarnemingen aan ons plantenbestand kunnen toevoegen. Dat brengt de totaalstand op 17515 waarnemingen, verdeeld over 652 soorten (taxa). De top tien van de meest soortenrijke hokken ziet er nu als volgt uit:

(2003) 2004	Hoknummer	Hoknaam	Aantal soorten	Aantal waarnemingen
(2) 1	30.57.34	Centrum-Dorp	362	811
(1) 2	30.57.42	Meerzicht-Rokkeveen	353	807
(4) 3	30.57.23	Buytenwegh	335	590
(3) 4	30.57.44	Dorp	334	468
(5) 5	30.57.33	Meerzicht-Driemanspolder	326	517
(6) 6	30.57.35	Palenstein	325	582
(9) 7	30.57.24	De Leyens-Zuid	315	789
(7) 8	30.57.22	Buytenwegh-West	315	1187
(8) 9	30.57.43	Driemanspolder-Rokkeveen	311	500
(13) 10	30.57.25	Seghwaert-West	302	654

Fig. 2 Hokken met meer dan 300 soorten (periode 1994-2004)

De lijst kent, als we die vergelijken met die van vorig jaar slechts kleine verschuivingen. Centrum-Dorp is, mede door een "het jaar rond inventarisatie" van het braakliggende terrein tussen de Vlamingstraat en de van Leeuwenhoeklaan op de eerste plaats terecht gekomen. Deze hoge soortenrijkdom is van tijdelijke aard en zal ongetwijfeld afnemen nadat dit terrein weer bebouwd zal zijn. Seghwaert-West, is door een grote inspanning van Tilly dit jaar in de top tien van hokken met minstens 300 soorten binnengekomen. Maar ook aan de randen van de stad liggen voor floristen nog heel wat interessante ontwikkelingen met mogelijke botanische verrassingen in het verschiet. Het Balijbos en omgeving, waar we vorig jaar de nieuw aangelegde moeraszone twee keer hebben kunnen bezoeken, het Bentwoud in wording en in de toekomst natuurlijk ook de Nieuwe Driemanspolder en westelijk van Burggolf, het gebied Roeleveen. Voor deze laatste twee gebieden bestaan grootse plannen. Maar ook de Oostkant van de stad blijft de komende jaren volop in beweging. Op handen zijnde ontwikkelingen in het van Tuylsportpark en de plas van Poot en de realisering van het centrale park van Oosterheem, het zijn maar een paar voorbeelden. Kortom, de plantenwerkgroep hoeft zich ook de komende jaren niet te vervelen!

8. Nieuwe Standaardlijst Nederlandse Flora uit

Eind november 2004 is de nieuwe Standaardlijst van de Nederlandse Flora uitgekomen. Deze lijst maakt de ontwikkelingen op het gebied van vooruitgang/achteruitgang per soort gedurende de laatste 100 jaar zichtbaar door drie tijdvakken met elkaar te vergelijken. Het gaat om de tijdvakken 1902-1949, 1975-1989 en 1988-1999. Conclusie: de flora van Nederland is volop in beweging. De volgende ontwikkelingen zijn daarbij zichtbaar. Algemene soorten worden algemener en zeldzame zeldzamer. Veel soorten van zuidelijke herkomst breiden zich in onze streken uit en soorten met een verspreiding waarbij het zwaartepunt noordelijker ligt hebben het moeilijk. Vermoedelijke oorzaken: opwarming van het klimaat waar in (West)Nederland nog eens een steeds snellere verstedelijking bij komt. Tegelijkertijd is er de laatste decennia in ons land nogal wat nieuwe natte natuur bijgekomen met als gevolg dat het moerassoorten, die goed gedijen in en onder invloed van voedselrijk water voor de wind gaat. Planten van droge schrale standplaatsen daarentegen komen steeds meer en vaker in de knel. Al deze ontwikkelingen houden elkaar redelijk in evenwicht, desalniettemin zien we dat iedere nieuwe druk van de Heukel's flora groeit. Een belangrijke oorzaak daarvoor is dat de kennis van de flora van stedelijke gebieden de laatste tien jaar enorm is toegenomen en deze ook een plek gekregen heeft in onze flora. In de nieuwe standaardlijst is ook de eerder opgestelde "Rode lijst 2000" opgenomen die op 5 november 2004 officieel door minister Veerman van LNV is vastgesteld. Tot slot is voor de zoveelste keer een deel van de Nederlandse plantennamen aangepast. Veel namen zijn nu weer "terugveranderd". De gedetailleerde informatie per soort is te vinden in: Gorteria 30 nr 4/5 van 15 november 2004.

9. Een nieuwe vondst van Mansoor in Zoetermeer

Johan Vos, met dank aan Inge Corstjens

Lauber en Wagner (1996) Flora Helvetica (Bern) Verlag Paul Haupt

Hüsstege (1997) Wilde bloemen (Houten) Van Reemst uitgeverij

Fig. 3 Mansoor (*asarum europaeum*)

Monique Snoek meldde op de laatste plantenwerkgroepavond van vorig jaar (11 november j.l.) dat ze mansoor (*asarum europaeum*) gevonden had aan de Lupine-akker in Seghwaert, naast huisnr. 17, Km-hok 30.58.31. Begin jaren '80 wist ik in Zoetermeer in het Vernèdepark, onderaan de dijk van de Leidsewallenwetering een enorme groeiplaats (zeker 10 meter doorsnee) van deze bodembedekkende soort die z'n Nederlandse naam te danken heeft aan de bladvorm. Het gaat om een vertegenwoordiger van de pijpbloemfamilie die in de winter zijn blad vasthoudt en vroeg in het voorjaar bloeit met een bloemdek dat van buiten bruinachtig en van binnen paars is. De bloemen zitten onder het blad verborgen en liggen vaak op de grond. Mieren schijnen voor de bevruchting te kunnen zorgen, maar of dat ook in onze streken gebeurt is mij niet bekend. Gaat het om een van oorsprong inheemse, een uit cultuur ontsnapte of verwilderde soort was o.a. de aanleiding voor een debat op 11 november j.l. Om uit te zoeken hoe het zit is Inge in de boeken gedoken. Overigens is de soort nog steeds aanwezig op de eerder genoemde groeiplaats.

9.1. Onduidelijke status in Nederland

De Heukel's flora van 1977 zegt dat Mansoor zelden wordt gekweekt en soms verwilderd voorkomt en afkomstig is uit midden-, zuid-Europa en west-Azië. In de latere drukken van deze flora komt Mansoor niet meer voor. Ook Ton Denters heeft Mansoor in zijn stadsplantengids niet opgenomen. De flora van Heimans, Heinsius en Thijssse (1994) meldt: in België uiterst zeldzaam in het gebied van de Maas, in en langs bossen en heggen op voedselrijke, kalkhoudende, vochtige grond. Verdere verspreiding: midden-, zuid-Europa, west-Azië, nabij de Frans-Belgische grens bij Verdun, de noordwestgrens van zijn natuurlijk areaal bereikend. Noordelijker (tot in Skandinavië) en westelijker (tot in Engeland) vroeger als arsenijplant gekweekt en verwilderd. The New Flora of the British Isles (1991) van Stace is daar weer niet zo zeker van en houdt een slag om de arm: introduced, sometimes claimed native. Overigens is de Engelse naam voor mansoor "European wild ginger". Die naam slaat blijkbaar op de gembergeur die de rhizomen (bovengrondse wortels) verspreiden. Over die geur wordt in België anders gedacht. De flora van België, Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden spreekt van een typische, aan muskaatnoot herinnerende geur van de bloemen!

9.2. Geneeskundige werking

Over de genezende eigenschappen van Mansoor is bekend dat de wortelstok als braakmiddel in gebruik was. Of dat te maken heeft met het hoge percentage etherische olieën (tot 4%) in de wortels zou ik niet

kunnen zeggen. In de homeopathie is Asarum (nog steeds) een veel toegepast middel tegen een hele waslijst van klachten.

De conclusie van Inge, "medicinale planten werden heel vroeger naar andere streken overgebracht en gekweekt om de zieke mensheid te helpen. Linaeus heeft de plant haar wetenschappelijke naam gegeven. Linaeus was ook medicus. Dus ik zie wel een lijn naar gekweekte aanplant" lijkt me een logische.

9.3. Status in Zoetermeer

En dan tot slot de natuurhistorie van Mansoor in Zoetermeer. De groeiplek onderaan de Delfsewallenwetering bestaat al zeker 25 jaar. Medewerkers van de afdeling die vroeger verantwoordelijk was voor het groen (afd. Bepantingen) hadden onder een beplanting van inheemse struiken en bomen in het Vernédepark een strook met stinzenplanten tot ontwikkeling gebracht. Zo is ook Mansoor daar ooit aangeplant en heeft het sindsdien tot op de dag van vandaag volgehouden. Opmerkelijk, als je er van uitgaat dat de belangstelling voor deze vorm van groen (beheer) allang niet meer bestaat. Zaadvorming en natuurlijke verspreiding hebben we, voor zover ik heb kunnen nagaan nooit geconstateerd. Of Mansoor ooit elders in Zoetermeer (op kleine schaal) is aangeplant is mij niet bekend.

GEZIEN IN ZOETERMEER:

10. Natuurwaarnemingen Van Tuyll sportpark en omgeving

Floris Brekelmans (bSR, bureau Stadsnatuur Rotterdam)

Met dank aan Johan Vos zijn voor commentaar

De werkzaamheden van bSR worden steeds vaker buiten de Rotterdamse gemeentegrens uitgevoerd. Zo heeft bSR in 2004 ook de kleine stap gewaagd naar buurgemeente Zoetermeer. In en rond het Van Tuyllsportpark heeft de Gemeente Zoetermeer diverse plannen ontwikkeld die inmiddels gedeeltelijk al in uitvoering zijn. Dit alles vraagt uiteraard om onderzoek naar de huidige natuurwaarden van het gebied. Onderzocht is het voorkomen van dagvlinders, libellen, amfibieën en vissen. Het Natuurwetenschappelijk Centrum Dordrecht heeft in opdracht van bSR onderzoek gedaan naar het voorkomen van kleine grondgebonden zoogdieren en vleermuizen.

Het onderzoeksgebied, zo'n 150 hectare groot, is zeer gevarieerd en bevat: openbaar park, volkstuincomplex, kleinschalige bedrijfsterreinen, braakliggend terrein en akkerland.

10.1. Dagvlinders

In totaal zijn dertien soorten dagvlinders aangetroffen, een redelijk aantal en in samenstelling vergelijkbaar met Rotterdamse situaties. In park en plantsoen zijn in de regio algemene soorten waargenomen als atalanta (*vanessa atalanta*) en gehakelde aurelia (*polygonia c-album*). Het landkaartje (*araschnia levana*) heeft in vergelijking met 2003 een beduidend minder goed jaar achter de rug en is slechts twee keer gezien. Verrassend was het voorkomen van de eikenpage (*neozephyrus quercus*), een soort die in de regio buiten de duinen weinig wordt aangetroffen en ook in 2003 in het Buytenpark in Zoetermeer is waargenomen. zwartsprietdikkopje (*thymelicus lineola*), bruin blauwtje (*plebeius agestis*) en icarusblauwtje (*polyommatus icarus*) bleken lokaal talrijk voor te komen in droge, grazige en kruidenrijke vegetaties. De argusvlinder (*lasiommata megera*) was opvallend genoeg het enige waargenomen zandoogje.

Floris Brekelmans

Fig. 4 Viervlek (*libellula quadrimaculata*)

10.2. Libellen

De eerste libellenronde begon veelbelovend, met vroege glazenmaker (*aeshna isosceles*), platbuik (*libellula depressa*) en viervlek (*libellula quadrimaculata*), allen waargenomen boven een recent vergraven, dicht met kranswieren (*chara vulgaris*), begroeide sloot. In de daarop volgende ronden werden, naast algemeen in de regio voorkomende soorten, ook zwarte heidelibel (*sympetrum danae*) en bruine glazenmaker (*aeshna grandis*) aangetroffen. Het aantal soorten juffers (5) viel tegen. Er is slechts één exemplaar van de variabele waterjuffer (*coenagrion pulchellum*) waargenomen, soorten als watersnuffel (*enallagma cyathigerum*), azuurwaterjuffer (*coenagrion puella*) en vuurjuffer (*pyrrhosoma nymphula*) zijn niet aangetroffen.

10.3. Sprinkhanen

Het voorkomen van sprinkhanen en krekels is terloops meegenomen, maar heeft wel een interessante waarneming opgeleverd: een kleine populatie van het zuidelijk spitskopje (*conocephalus discolor*). Deze soort is in Zuid-Holland vooralsnog zeldzaam, maar waarschijnlijk zal de soort zich de komende jaren fors uitbreiden.

10.4. Amfibieën

Wat amfibieën betreft is het gebied weinig interessant. De aangetroffen soorten, waaronder gewone pad (*bufo bufo*) en bruine kikker (*rana temporaria*), komen in de regio algemeen voor. De kleine watersalamander (*triturus vulgaris*) is aangetroffen in twee kleine slootjes aan weerszijden van een hoger gelegen weg.

10.5. Vissen

Het voorkomen van vissen is onderzocht met behulp van een steeknet, er is geen gebruik gemaakt van elektro-apparatuur of andere netten. In het gebied zijn enkele grote open wateren, vaarten en diverse slootjes aanwezig, de meeste zonder bijzonder noemenswaardige oever- en watervegetatie. Een elftal soorten is aangetroffen, waaronder pos (*gymnocephalus cernuus*), riviergrondel (*gobio gobio*) en lokaal massaal, de driedoornige stekelbaars (*gasterosteus aculeatus*). In enkele wateren kon de aanwezigheid van de kleine modderkruiper (*cobitis taenia*) worden vastgesteld.

10.6. Zoogdieren

Met het vallenonderzoek is de aanwezigheid van vijf soorten muizen aangetoond, waaronder de dwergmuis (*micromys minutus*). Alle soorten komen in Zoetermeer algemeen voor.

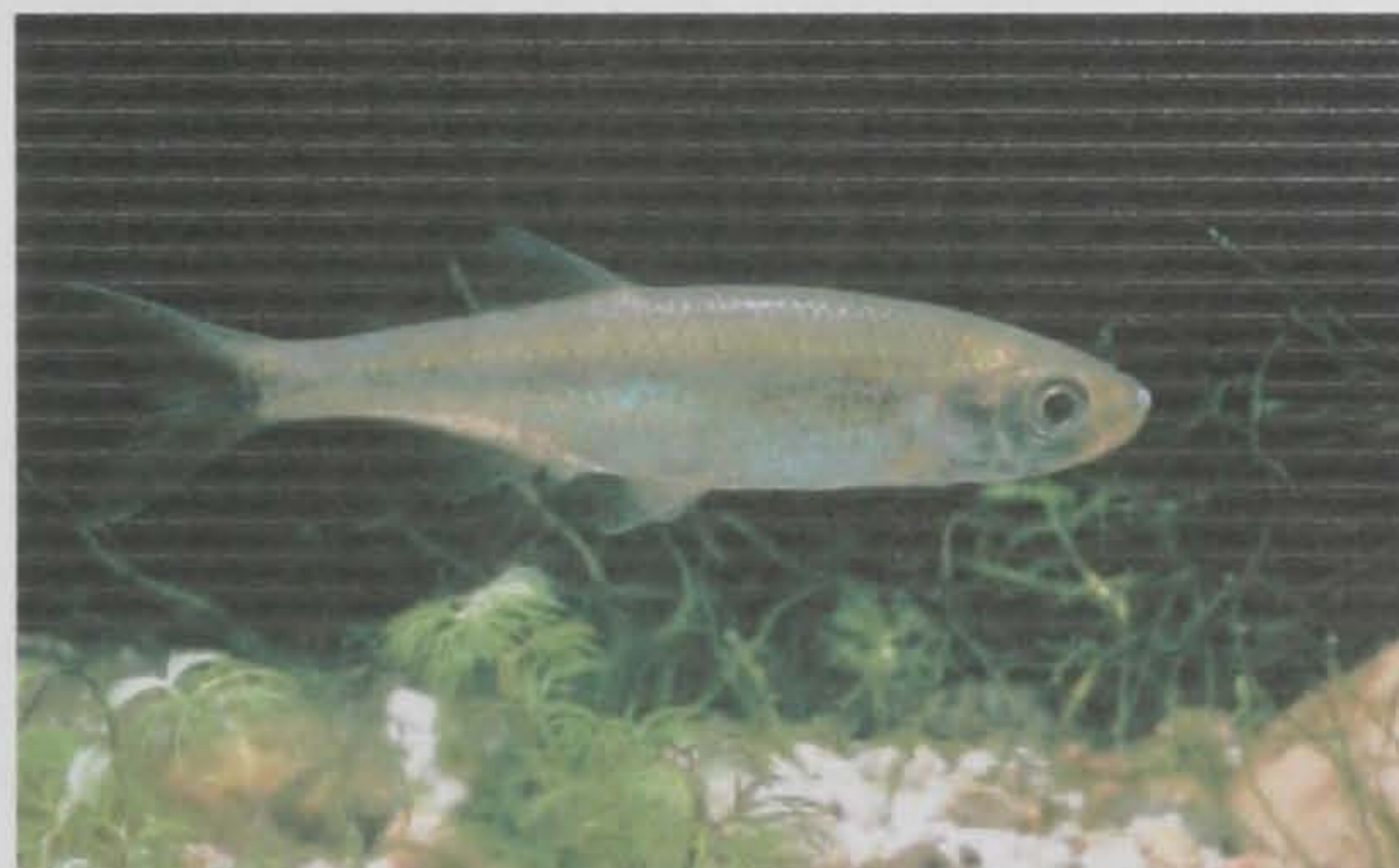
Vier soorten vleermuizen zijn aangetroffen, te weten de gewone dwergvleermuis (*pipistrellus pipistrellus*), ruige dwergvleermuis (*p. nathusii*), laatvlieger (*eptesicus serotinus*) en de gewone grootoorvleermuis (*plecotus auritus*). Hiermee is voor het eerst vastgesteld dat de gewone grootoorvleermuis in Zoetermeer voorkomt.

11. Vetje (*Leucaspius delineatus*)

Johan Vos

Fig. 6 Spreiding vetje

Ben Crombagh

Fig. 5 Vetje (*Leucaspius delineatus*)

11.1. Aanleiding

Van alle karperachtigen die in Nederland voorkomen is het vetje misschien wel de minst bekende soort. Bij het samenstellen van de vissenkaart t.b.v. "Natuur in Beeld" waren visstanddeskundigen er echter van overtuigd dat dit kleine onopvallende visje zeker in de Zoetermeerse wateren zou voorkomen. De eerste waarneming moet echter nog binnenkomen. De slechte herkenbaarheid plus het heugelijke feit dat het vetje vorig jaar in forse aantallen in de Nieuwe Driemanspolder (op Zoetermeers grondgebied) door een ecologisch onderzoeksbureau is aangetroffen is reden om extra aandacht te schenken aan deze soort.

11.2. Kenmerken en levenswijze

Het vetje is een visje dat in scholen leeft en zich ophoudt in de bovenste waterlagen. Vetjes worden maximaal 12 cm. groot, hebben een olijfgroene rug, een in verhouding grote bovenstandige bek, grote ogen en incomplete zijlijnen. Vanwege de rug wordt dit visje ook wel "groenrug" genoemd. Uit onderzoek is gebleken dat bepaalde visjes de snelheid van het zwemmen bepalen en dat de rest slechts volgt. Hoe dit visje aan zijn merkwaardige naam komt? Misschien wordt met deze naam slechts een vet beestje (visje) aangeduid. Redeke (1941) zegt hierover dat hij de eerste exemplaren ving "in de sloten van den Geesterambacht polder bij Warmerhuizen in Noord-Holland, zij waren er volstrekt niet zeldzaam, de visschers daar hadden er zelfs een eigen naam voor en wezen ze ons aan als vetjes". Blijkbaar had deze vissoort in die tijd nog geen Nederlandse naam. Vetjes kunnen in tal van wateren leven en paaien in sloten begroeid met waterplanten. Ze eten zowel dierlijk als plantaardig plankton. Voor zover nu bekend kunnen vetjes in een hele reeks viswatertypen voorkomen. Naar Zoetermeer vertaald van het ruisvoorn-snoektype (hooggelegen weteringen/hogste kwaliteitsniveau) tot het brasem-snoekbaarstype (stadsvijvers/laagste kwaliteitsniveau)

11.3. Verspreiding en zeldzaamheid in Nederland

Pas in 1921 is het vetje als soort officieel in Nederland vastgesteld. Eind negentiende, begin twintigste eeuw was dit kleine visje nog niemand opgevallen. Het werd vaak voor het jeugd stadium van een andere voorsoort aangezien. Redeke (1941) memoreert dhr. Koumans die een exemplaar in de Kostverloren Vaart bij Stompwijk aan de hengel ving. Blijkbaar was dat toendertijd een opvallende gebeurtenis. Over de verspreiding van het vetje in Nederland is weinig bekend en wat we weten klinkt tegenstrijdig. In Nijssen en De Groot (1987) staat: in Nederland in zoet water vooral algemeen in het oosten en zuiden, in beken, in

langzaam stromend water, doch ook in het westen in stilstaande wateren plaatselijk algemeen. Opvallend was dat tijdens een visstandsonderzoek in 2002 het vetje in twee Rotterdamse singels (Noord- en Westersingel) veelvuldig werd aangetroffen. Datzelfde beeld zien we ook uit Amsterdam. In "Haring in het IJ" (1991) lezen we dat het vetje plaatselijk massaal aanwezig is in het Vondel- en Oosterpark.

11.4. Mogelijkheden in Zoetermeer

Gezien we weinig weten over de actuele verspreiding en de hobby- en beroepsvissers het vetje niet kennen is het een hachelijke zaak om te speculeren over haar (mogelijke) voorkomen in Zoetermeer. Slechts electrisch vissen en het gebruik van fijnmazige netten kan op termijn verbetering brengen in deze situatie. De geconstateerde aanwezigheid vorig jaar in de middentocht van de Nieuwe Driemanspolder kwam dan ook als een volslagen verrassing. Naast het vetje leverde hetzelfde onderzoek ook waarnemingen van bittervoorns op. Omdat er vorig jaar voor het eerst in het Westerpark bittervoorns zijn gevangen (Kwartaalbericht nr. 43.8) en er onder de Zoetermeerlijn door een (verborgen) waterverbinding bestaat met de Nieuwe Driemanspolder lijkt de kans op het vangen van vetjes mij daar het grootst. Echter, gebleken is dat vetjes op de meest onverwachte plekken plegen op te duiken, of zoals een kenner eens opmerkte: "alsof ze uit de hemel komen vallen".

11.5. Status

Het vetje geniet in Nederland geen wettelijke bescherming. Op basis van wat we nu van de verspreiding weten staat het vetje als kwetsbaar op de Rode Lijst van in hun voortbestaan bedreigde soorten. Deze lijst is onlangs, op 5 november 2004 officieel door de minister vastgesteld.

12. IJsvogels en halsbandparkieten steeds talrijker

Johan Vos

12.1. De IJsvogel

Fig. 7 IJsvogel

Petra Post

Iedere winter, bij invallende vorst nemen Zoetermeeders al jaren in diverse wijken ijsvogels waar. (zie o.a. Kwartaalbericht nr. 11.17 van januari 1996) De verklaring ligt voor de hand: ijsvogels zijn voor hun vismaal afhankelijk van water en dat bevriest in de stad nu eenmaal minder snel dan er buiten. Net buiten de stad, in het Westerpark (Natuurtuin) worden tegenwoordig ook gedurende de rest van het seizoen ijsvogels gezien. Vorig jaar bereikte mij bijvoorbeeld in augustus een aantal waarnemingen uit dat park. De eerste winterwaarneming uit de wijk Seghwaert (Vissendreef) kreeg ik al op 6 november j.l. binnen, daarna volgden de begraafplaats aan de Hoflaan, het Dorp en Noordhove Volgens de officiële SOVON-normen is in het Westerpark in 2003 zelfs al een eerste broedgeval gesignaleerd, een nest is echter niet gevonden. Ook zijn er ijsvogelmeldingen uit de buurt van de Roeleveense plas. en verder richting Den Haag en Leidschendam (Starrevaart) zijn ook broedgevallen bekend.

De vogelwerkgroep verwacht dan ook vandaag of morgen de eerste jonge ijsvogels op Zoetermeers grondgebied. Door de reeks zachte winters van de laatste tijd en een langzaam verbeterende waterkwaliteit wordt de kans daarop steeds groter (med. Marcel van der Tol) Ook in Rotterdam broeden tegenwoordig ijsvogels. Zo is er voorjaar 2002 een succesvol broedgeval bekend uit het Kralingse bos en worden in het museumpark en het park bij de Euromast het hele jaar door ijsvogelwaarnemingen gedaan. Om tot broeden te komen heeft de ijsvogel steile wandjes (liefst in het bos en aan het water) nodig om een nestholte in te kunnen uitgraven. De groenbeheerder van het Westerpark trekt al jaren hier en daar een boom om en draagt op deze manier een steentje bij om de ijsvogel tot broeden over te halen. Maar ook bewoners met een tuin aan het water kunnen wat doen. Om duidelijk te maken wat en hoe heeft Landschap Noord-holland de brochure "IJsvogelwanden, aanleg, controle en onderhoud" gemaakt die je kunt bestellen door 4,50 Euro (incl porto) over te maken op postgiro 2635373 t.n.v. Landschap Noord-Holland te Castricum onder vermelding van IJsvogelhandleiding. De ontwikkelingen in Zoetermeer en

omgeving passen goed bij het positieve landelijk beeld dat we op dit moment van de ijsvogel hebben. Van 50 tot 700 broedparen in 7 jaar tijd! De ijsvogel komt dan ook niet meer voor op de nieuwe Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten!

12.2. De halsbandparkiet

Fig. 8 Halsbandparkiet

SOVON

Fig. 9 Spreiding halsbandparkiet

2004 werd door SOVON uitgeroepen tot het jaar van de halsbandparkiet. De bedoeling was om via een landelijke telling een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de grootte van de Nederlandse populatie. Inmiddels is bekend gemaakt dat de landelijke slaapplaatstelling van 12 november j.l. 5400 exemplaren opleverde. Op de belangrijkste slaapplaats in Voorburg, een groenstrook tussen de Spinozalaan en Prinses Beatrixlaan in een rijtje platanen, werden er 3200 geteld! Ze komen in de herfst uit de wijde omtrek hierheen om te slapen. Uit Den Haag, Delft, Rijswijk, Leidschendam en sinds kort ook uit Zoetermeer. Maar waar komt die tropische druktemaker eigenlijk oorspronkelijk vandaan? Halsbandparkieten komen uit midden-Afrika en zuidwest-Azië en werden in Nederland veel als voliërevogel gehouden. Sommige ontsnapten, andere werden losgelaten en in 1968 werd het eerste broedgeval in Ockenburgh (Den Haag) vastgesteld. Het eerste Amsterdamse broedgeval werd 8 jaar later uit het Vondelpark gemeld, overigens werd datzelfde jaar ook voor het eerst in Rotterdam gebroed. Pas in de jaren '90 zijn de halsbandparkieten vanuit hun twee kerngebieden enigszins gaan uitwaaieren. Toch is ook nu nog de Haagse regio (van Leiden tot Rotterdam) en de Amsterdamse regio (inclusief Haarlem en Weesp) als kerngebied voor deze exoot op de verspreidingskaart herkenbaar.

En dan Zoetermeer. Pas in het voorjaar 2002 hoorden we ook in het Westerpark regelmatig het karakteristieke halsbandparkietengekrijs. (Kwartaalbericht nr. 37 blz. 5 en 17). Volgens Peter van Wely waagde de halsbandparkiet in 2001 voor het eerst de oversteek vanuit de Haagse regio. Daarvoor zijn twee oorzaken denkbaar:

1. in Voorburg-Leidschendam was de populatie dusdanig gegroeid dat er overbevolking dreigde en
2. tegelijkertijd werd de overstap via de stedelijke corridor Leidschenveen, Roeleveen, Burggolf steeds makkelijker.

Tegenwoordig pendelen er in de nazomer honderden halsbandparkieten tussen Zoetermeer en Leidschenveen. Om te constateren of er ook in Zoetermeer gebroed wordt, is lastig. Je moet er oude spechtenholen voor inspecteren. Zeker is dat er één of enkele paren in het Westerpark broeden, wellicht één paar in de wijk Driemanspolder en misschien ook in Buytenwegh. (mond. med. Marcel van der Tol).

13. Paddestoelen in het Buytenpark

Sinie de Jonge en Peter van Wely

In het Buytenpark is indertijd veel snoeihout uit de stad verwerkt in stammenrillen. Stammen van populier en wilg zijn in die rillen duidelijk in de meerderheid. Het hout wordt in fasen afgebroken en bij dit

afbraakproces zijn (hout)zwammen essentieel. Men spreekt in dit verband van bruin- en witrot. Bruinrot ontstaat wanneer alleen cellulose (celstof) wordt afgebroken. Het hout krijgt door de achterblijvende lignine (houtstof) een roest- of donkerbruine kleur, is brokkelig en verpulvert uiteindelijk tot bruine stof. Als tegelijkertijd ook houtstof wordt afgebroken ontstaat witrot. Door de afbraak van houtstof wordt het hout bleek en ontstaat er een vezelige structuur in het redelijk buigzaam blijvende hout.

Al jaren stellen bezoekers van het park vragen over de soortensamenstelling en hoe bijzonder die uitbundige paddestoelengroei is. Reden om op 29 november j.l. het Buytenpark te bezoeken om daar zoveel mogelijk (hout)zwammen op naam te brengen. Wat ons opviel was dat er nog maar weinig schors over was en dat daarvoor in de plaats veel mos op de stammen was komen groeien. Een compleet andere voedingsbodem dus met nieuwe kansen voor weer nieuwe soorten. Hieronder een overzicht van wat we op onze zoektocht aantreffen.

Naast een groot aantal algemeen voorkomende soorten dat op een heel spectrum van loofhoutsoorten kan groeien, zijn er ook soorten aangetroffen die wat hun voorkomen betreft zijn aangewezen op populier en wilg.

De 25 aangetroffen soorten, alfabetisch gerangschikt:

1. Echt judasoor (*hirneola auricula-judae*) groeit veelal op nog levende takken van vlier maar wordt ook op iep, populier en (amandel)wilg gezien. Veroorzaakt witrot.
2. Gewone hertezwam (*pluteus cervinus*) is algemeen in Nederland en komt ook algemeen voor in Zoetermeer op rottende takken en stronken.
3. Gewone oesterzwam (*Pleurotus ostreatus*) staat bekend als soort die laat in het jaar verschijnt. Deze soort komt in Zoetermeer algemeen voor op allerlei loofhout, waaronder populier en wilg.
4. Gewoon donsvoetje (*tubaria furfuracea*) komt in Zoetermeer algemeen voor op takjes, twijgjes en houtsnippers.
5. Gewoon elfenbankje (*trametes versicolor*) staat bekend als een algemeen voorkomende soort die zowel op loof- als op naaldhout kan groeien. Is het hele jaar door in Zoetermeer waar te nemen.
6. Gewoon fluweelpootje (*flammulina velutipes*) is bestand tegen vorst en staat daarom bekend als typische winterpaddestoel (november-april). Komt algemeen voor op dood loofhout (o.a. populier, wilg, es en vlier).
7. Glimmerinktzwam (*coprinus micaceus*) komt algemeen voor zowel in Nederland als in Zoetermeer, op dode takken en loofhoutstronken, vaak op wortelresten.
8. Grijszame buisjeszwam (*bjerkandera adusta*) komt algemeen voor, zowel op zand- als op kleigrond op stronken en stammen van loofhout. Deze soort lijkt op de rookzwam en is in Zoetermeer minder algemeen dan deze.
9. Kale inktzwam (*coprinus atramentarius*) komt algemeen voor in Zoetermeer op ondergronds dood hout of op wortels aan de basis van levende bomen.
10. Klontjestrilzwam (*myxarium nucleatum*) komt vooral in west Nederland algemeen voor op afgevallen takken en soms op stammen van populier, es en esdoorn. De soort is ook in Zoetermeer algemeen.
11. Kogelhoutskoolzwam (*daldinia concentrica*) is zowel in Nederland als in Zoetermeer vrij algemeen op dode takken en stammen van loofhout, vooral op es. Rode Lijstsoort (kwetsbaar).
12. Oranje aderzwam (*phlebia radiata*) is zowel in Nederland als in Zoetermeer algemeen voorkomend op dode takken en stammen op loofhoutsoorten.
13. Paarse knoopzwam (*ascocoryne sarcoides*) komt algemeen voor op takken, stammen en stronken van loofhoutsoorten.
14. Peksteel (*polyporus badius*) wordt in Zoetermeer steeds algemener, vooral op essen, wilgen en populieren.
15. Platte tonderzwam (*ganoderma applanatum*) komt zowel in Nederland als in Zoetermeer algemeen voor op stammen en stronken van loofhoutsoorten. Veroorzaakt witrot.
16. Roodplaathoutzwam (*daedaleopsis tricolor*) is landelijk zeldzaam en staat op de nieuwe Rode lijst (als gevoelig) van in hun voortbestaan bedreigde soorten. Deze soort is in Zoetermeer van één vindplaats bekend met verschillende exemplaren. Het gaat om een warmteminnende soort die recent vanuit het zuiden onze streken komt opzoeken.
17. Rookzwam (*bjerkandera fumosa*) is in Zoetermeer (op klei) algemener dan de landelijk algemene grijze buisjeszwam en daarvan goed te onderscheiden. De geur is aangenaam zoetig. De soort is aan wilg en populier gebonden en veroorzaakt witrot.

18. Ruig elfenbankje (*trametes hirsuta*) komt in Zoetermeer regelmatig voor op loofhout, is elders niet zo algemeen.
19. Viltig judasoor (*auriculata mesenterica*) is in Nederland vrij algemeen tot vrij zeldzaam en komt op stammen en stronken voor. Deze soort is in Zoetermeer nog maar een enkele keer eerder gevonden en veroorzaakt witrot.
20. Waaiertje (*schizophyllum commune*) komt algemeen voor in de duinstreek en op de pleistocene zandgronden, ten noorden van de lijn Haarlem-Zwolle is het waaiertje zeldzamer. In Zoetermeer komt deze soort algemeen voor op dood loofhout. De soort staat als kwetsbaar op de Rode Lijst.
21. Waaierkorstzwam (*Stereum subtomentosum*) komt ieder jaar in Zoetermeer lokaal voor.
22. Witte bultzwam (*trametes gibbosa*) komt zowel in Nederland als in Zoetermeer algemeen voor op stronken en stammen van allerlei loofhoutsoorten. De soort is minder algemeen in noord Nederland. Veroorzaakt witrot.
23. Wollige bundelzwam (*pholiota populnea*) komt voor op wonden en zaagvlakken van dood en soms ook van levend populierenhout. Deze soort is in noord Nederland zeldzamer dan in onze streken en is in Zoetermeer lokaal algemeen.
24. Zadelzwam (*polyporus squamosus*) komt voor op stammen en stronken van loofhout. Ook in Zoetermeer komt deze soort algemeen voor, bijvoorbeeld in het Venedepark. Veroorzaakt witrot.
25. Zalmzwam (*rhodotus palmatus*) is een bijzondere, landelijk zeldzame soort voor ons gebied. Het was enkele jaren geleden de ontdekking van Peter van Wely. De soort komt voor op het zaagvlak van wilg en populier. Veroorzaakt witrot.

Sinie de Jonge

Fig. 10 Roodplaathoutzwam

Sinie de Jonge

Fig. 11 Vuurmelkzwammen

Bij een bezoek aan het Westerpark op 27-07-2004 hebben we 300 vuurmelkzwammen (*lactarius hortensis*) gezien. Een bijzondere soort in Zoetermeer en tot nu toe nog maar twee keer eerder waargenomen. In het Westerpark 1 en in het Binnenpark 2 exemplaren! Het gaat om een soort die in Limburg vrij algemeen voorkomt maar elders vrij zeldzaam is en vooral op kleigrond groeit in symbiose met de hazelaar.

14. Slakken en schelpen in Zoetermeer: Duinslakken

Lodewijk van Duuren

14.1. Duinen in Zoetermeer

Het was al bekend dat in het Buytenpark in Zoetermeer planten voorkomen die karakteristiek zijn voor de duinen. Waarschijnlijk zijn deze soorten samen met het puin uit Den Haag hier in Zoetermeer terecht gekomen. Omdat het geaccidenteerde terrein van dit park wel iets weg heeft van de duinen, zijn het wellicht blijvertjes.

Maar het park herbergt ook typische duinslakken. Op verscheidene plaatsen in het park (kmhok 090-454 en 091-435) zijn kleine slakjes te vinden die op het eerste gezicht op kleine tuinslakken lijken. Het zijn vertegenwoordigers van het geslacht *cernuella*, duinslakken. De determinatie van de soorten uit dit geslacht levert nogal wat problemen op. Volgens een deskundige van Naturalis in Leiden zijn het afgevlakte duinslakken (*cernuella negelecta*). Een andere vondst (1 levend exemplaar) van een *cernuella* heb ik gedaan op de zuidflank van het spoorwegtalud bij station Zoetermeer (kmhok 092-451). Mogelijk betreft het dezelfde soort. Omdat het voorkomen van de andere soorten in Zoetermeer niet valt uit te sluiten, zijn in dit artikel alle vier soorten besproken.

Fig. 12 Afgevlakte duinslakken (*Cernuella negelecta*)

Fig. 13 De spreiding van afgevlakte duinslakken (*Cernuella negelecta*) in Nederland

14.2. Zuidelijke immigranten

In Nederland komen van het geslacht *Cernuella* (familie Hygromiidae) vier soorten voor: Franse duinslak (*Cernuella aginnica*), Griekse duinslak (*Cernuella jonica*), Afgevlakte duinslak (*Cernuella negelecta*) en bolle duinslak (*Cernuella virgata*). Alle vier soorten zijn exoten die niet tot de oorspronkelijke Nederlandse fauna behoren. Zij zijn afkomstig uit het zuiden van Europa. In twee Nederlandse en wetenschappelijke namen komt dit tot uitdrukking. De Franse duinslak, *Cernuella aginnica*, en de Griekse duinslak, *C. jonica*. *Aginnica* is afgeleid van de Zuid-Franse stad Agen; de uitgang *-ica* (of *-icus*, *-icum*, *-ico*) betekent "behorend tot" en is een toevoeging die veel voorkomt bij geografische namen, zowel bij gelatiniseerde moderne namen (*californica*, *siberica*) als bij klassieke namen. Zoals ook *jonica* dat is afgeleid van Ionië, de westkust van Klein-Azië (Ionisch).

14.3. Biotoop

Alle Nederlandse soorten hebben als gemeenschappelijke naam: duinslak naar de biotoop waar de meeste vertegenwoordigers van dit geslacht voorkomen. Echter ook in biotopen buiten de duinen komen de soorten in Nederland voor, zoals taluds van dijken en (spoor)wegen. In Duitse namen van het geslacht *Cernuella* komt het woord "heide" voor, bijvoorbeeld de Sandheideschnecke (*C. virgata*). Ook soorten uit andere verwante genera uit de familie Hygromiidae, bijvoorbeeld *Candidula*, *Trochoidea*, *Helicopsis* en *Helicella* heten Heideschnecke. De Duitse naamgeving is dus op dit punt niet erg onderscheidend in tegenstelling tot de Engelse namen die wel de neglected dune snail (*C. negelecta*) en de small dune snail (*C. vestita*) kennen. *Cernuella virgata* heet daar vineyard (wijngaard) snail. Franse namen van de *Cernuella*-soorten heb ik tot nu toe niet kunnen vinden.

14.4. Uiterlijk

Ook het uiterlijk speelt in de rol bij de soorten uit dit geslacht. Bolle en afgevlakte duinslak geven het verschil in huisje weer van beide soorten. Hoewel alle soorten min of meer gestreept zijn heet *C. virgata* in Engeland striped snail, evenals de Latijnse naam *virgata*, die ook gestreept betekent. De

wetenschappelijke namen zijns vaak niet erg specifiek omdat de auteur vaak geen rekening houdt (of kon houden) met de namen van andere soorten.

De naam neglecta zegt iets over de taxonomische positie van de soort. Soorten die in eerste instantie over het hoofd zijn gezien, bijvoorbeeld door een sterke gelijkenis met een andere soort pas later onderscheiden zijn kunnen het soortstoevoegsel neglecta krijgen.

Tot slot nog iets over de wetenschappelijke genusnaam. Cernuella is opgebouwd uit cernu- en het achtervoegsel -ella. Dit laatste duidt erop dat het een verkleinwoord is (diminutief). Het eerste deel van de naam is vrijwel zeker afgeleid van het Latijnse cernuus = geknikt of voorovergebogen. Volkomen zekerheid over de betekenis van de naam heb je soms pas als de auteur bij de beschrijving van de soort daar een mededeling over heeft gedaan. Mijn interpretatie van de genusnaam is dat deze soorten tamelijk bolle (gebogen) windingen hebben en dat ze een verkleinde uitvoering zijn van de eveneens gestreepte tuinslak.

BUITEN DE VERENIGING

15. De huismus verdwijnt bij gebrek aan insecten voor jongen.

Chris. G. van Leeuwen

Fig. 14 Huismus (*passer domesticus*)

Als je voor de oorlog een jonge uit het nest gevallen huismus van de katten wilde redden en in een kooitje buiten hing, werd hij binnen de kortste keren door zijn ouders, ooms en tantes van voedsel voorzien. Zij kunnen het geroep van een jong niet weerstaan en brengen een overmaat aan geschikt voer. Als je 's-avonds het kooitje schoon maakte was het vloertje zwart van de dode vliegen. 90% was de gewone huisvlieg (*musca domestica*) of de kleine kamervlieg (*fannia canicularis*), maar je vond ook jonge kruisspinnen en muggen. Het was veel te veel voor de jonge mus, en de volgende dag begon het voederen opnieuw, vier of vijf dagen lang. Dan was de mus groot genoeg om voor zichzelf te zorgen en liet je hem vrij. Een volwassen mus gaat over op zaden, brood en kruimels.

Je zag ze ook paardevijgen openhakken om onverteerde haverzaadjes te bemachtigen. Als je jonge mussen alleen kruimels geeft gaan ze echter dood van de honger. Te weinig kruimels is dan ook geen verklaring voor de teruggang van de huismus. Er waren vroeger veel meer vliegen. De maden van vliegen vind je in stevige mest van koeien of paarden, niet van honden of katten. Naarmate de paarden uit het straatbeeld verdwenen, verdwenen ook de mussen, omdat ze hun jongen niet meer groot konden brengen.

De teruggang van de huismus wordt ook wel verklaard uit vermeend gebrek aan nestgelegenheid nu open dakpannen verdwijnen of door een gesloten pannendek en platte daken zijn vervangen. Toch kan dat niet de hoofdoorzaak zijn, omdat in dat geval ook de spreeuwenstand belangrijk zou moeten teruglopen. Mussen nestelen bijvoorbeeld ook in holle bomen. De vraag die dus overblijft is waar de huisvliegen gebleven zijn. Je vind hun maden immers ook in groene containers, maar die worden waarschijnlijk te vlug geleege om tot een vliegenpopulatie van enige betekenis te komen.

16. Gerard Hoveling's fabelachtige insectenfoto's

In Zoetermeer blijkt een fotograaf te wonen die buitengewoon fraaie foto's maakt van insecten, zie <http://www.pbase.com/gerardhoveling/galleries>. Gerard Hoveling doet dat met zelf gemaakte belichtingsapparatuur uit puur fotografische belangstelling, zodat voor de determinatie van zijn zweefvliegen, vliegen, muggen, wespen enz. voor ons nog een terrein braak ligt. Hij heeft ons toestemming gegeven zijn foto's met bronvermelding in ons blad te gebruiken, zodat hiervan in de volgende nummers van het Kwartaalblad nog het nodige verwacht mag worden.

17. Het burgermansfatsoen

Johan Vos

Van burgermansfatsoen hebben we gelukkig geen last meer. Het woord riekt naar de jaren vijftig, toen de vrouwen nog gewoon "huis hielden" en de buurt en de kerk bepaalden wat kon en wat niet. Waarden en normen waren vanzelfsprekend, bepaalde dingen deed je nu eenmaal niet en van sociale cohesie had nog nooit iemand gehoord. Tegenwoordig zijn we met z'n allen geïndividualiseerd en hebben we geen boodschap meer aan buurt of kerk. De buurtkerken zijn veelal gesloten en onze burens kennen we niet meer. Dagelijks wordt ons voorgehouden dat we onze eigen verantwoordelijkheid voor van alles en nog wat moeten nemen. Tegelijkertijd worden we via internet en tv met vooral economische waarden en normen om de oren geslagen. Dat ook dit ons gedrag als individu sterk beïnvloedt werd mij onlangs weer eens duidelijk toen mijn oog viel op de volgende krantenkop: "Tuin grote bron van ergernis voor velen". Het vertrouwde NIPO had ruim vijftienhonderd tuin- en balkonbezitters naar hun mening gevraagd en wat bleek? Meer dan de helft ergert zich groen en geel aan onkruid, insecten, slakken en mieren, schimmels en planten die dood gaan. Kortom, men ergert zich aan de natuur die zich niet gedraagt zoals ons wordt voorgehouden in reclamefolders en programma's als huis en tuin.

Volgens een meerderheid van de ondervraagden "hoort de tuin en het balkon er netjes uit te zien en stelt de familie zo'n nette tuin erg op prijs". En hoe hoort een nette tuin of balkon er dan uit te zien? Juist, geheel belegd met duur, exotisch gesteente! Om een goed idee te krijgen van hoe netjes dat er uitziet kan ik een rondje Oosterheem van harte aanbevelen. Aan exotische stenen valt blijkbaar meer te verdienen dan aan exotische planten! De geïndividualiseerde keus van de Zoetermeerder blijkt uiteindelijk dezelfde als die van de rest van de buurt. Gelukkig maar dat we, in de jaren zestig het burgermansfatsoen hebben afgeschaft. En voor sociale cohesie kan je tegenwoordig gewoon subsidie bij de gemeente aanvragen!

18. Overleggroep Groen Zoetermeer i.o.

Annet de Jong

Verslag vergadering van 28 oktober 2004

Aanwezig:

Vogelwerkgroep: Marcel v.d. Tol, Winfried van Meerendonk, Hanneke Hoogvliet.

Milieudefensie: Henk Ploeger

WNF: Egbert James, Erik ten Sande

IVN: Arianne v.d. Berg, Jan Smit, Anja van Beek (verslag)

Platform Groen (opgeheven): Bob de Lange (gespreksleider)

Afwezig met kennisgeving:

KNNV: Annet de Jong

1. De waarde van een overleggroep wordt besproken. Platform Groen heeft in het verleden redelijke successen behaald. Bob heeft dat toegelicht. We moeten leren van de fouten in het verleden door enerzijds meer structuur aan te brengen middels een besluitenlijst, anderzijds minder als blok naar buiten te treden.
2. Er kunnen alleen verenigingen toetreden, die actief zijn binnen Zoetermeer op het terrein van de natuur. Milieudefensie heeft daar direct en indirect een bijdrage in. Henk is bereid de ontwikkelingen in ruimtelijke ordening te volgen. WNF heeft middels de Rangers een actieve groep. Het AVN is niet actief binnen Zoetermeer en valt daardoor af. Stichting Bomen Overleven heeft te kennen gegeven niet mee te willen doen.
3. Er is behoefte om incidenteel de wethouder of een ambtenaar uit te nodigen, afhankelijk van het onderwerp. Ook de vertegenwoordiging van de verenigingen kan afhangen van de te bespreken onderwerpen.

4. De vergaderfrequentie zal eens per 2 maanden zijn. Bij acties zal er door middel van een op te starten e-mailgroep gecommuniceerd worden.
5. Zaken uit de erfenis van Platform Groen zijn, die nog gevolgd moeten worden, zijn:
 - a. het Dura-project
 - b. Kwadrant – het verplaatsen van bomen (hier onderhoudt Rob Wiewel contacten met de gemeente).
 - c. Nieuwe Driemanspolder (Bob is vertegenwoordiger namens de Adviesraad, die officieel nog bestaat)
6. Volgende vergadering op 20 januari 2005 bij de Stadsboerderij Voorweg
7. Besluitenlijst
 - a. Opstarten e-mailgroep (Marcel v.d.Tol)
 - b. Zoeken coördinator overleggroep (allen)
 - c. Workshop kinder- en jeugdactiviteiten (volgende vergadering)
 - d. Regelmatige informatie inrichting Nieuwe Driemanspolder (Bob de Lange)
 - e. Financiën (volgende vergadering)

19. Impressie RAVON-dag

20 november 2004 in Nijmegen

Johan Vos

De landelijke RAVON-dag vond in Nijmegen op 20 november 2004 plaats.

Omdat we al jaren wachten op een actuele, nationale verspreidingsatlas van amfibieën, reptielen en vissen waren de verwachtingen hoog gespannen. We zullen nog zeker twee jaar moeten wachten was de boodschap. Verouderde waarnemingen (nog 5400 kilometerhokken) moeten d.m.v. een zogenaamde inhaalslag worden geactualiseerd en er is ook geldgebrek. Men is dan ook naarstig op zoek naar vrijwilligers en sponsors.

Heb je iets met de gewone pad, de zandhagedis of de kleine modderkruiper, dan is dit je kans om bij die soort in de atlas genoemd te worden. Uitvoerig werd stilgestaan bij het plezier dat het opsporen van deze dieren mensen (met een kantoorbaan) schenkt. De roep om vrijwilligers is gelegen in het feit dat RAVON te maken heeft met een steeds toenemende vraag naar actuele verspreidingsgegevens vanuit het ministerie van LNV. Zonder deze gegevens is geen goede bescherming mogelijk werd ons voorgehouden. De verantwoordelijkheid om inheemse dieren (en planten) te beschermen ligt echter bij diezelfde (rijks)overheid die tal van internationale verdragen heeft ondertekend en tegelijkertijd de biologen die zich met dat verspreidingsonderzoek bezighielden heeft wegbezuinigd. Men wil dit werk klaarblijkelijk door vrijwilligers laten doen! Iedereen die aan de gang wil kan zich melden bij Stichting RAVON, o.v.v. Inhaalslag 2005, Antwoordnummer 2561, 6500 VL Nijmegen. Inmiddels komt in de provincie Limburg een volledig geactualiseerde tweede verspreidingsatlas uit in 2005. Deze atlas is gebaseerd op 63000 waarnemingen en de waarnemingen zijn zelfs op hectometerbasis op de topografische kaart ingetekend! Nog een paar interessante onderwerpen die deze dag aan bod kwamen:

1. Exoten die of dood aanspoelen (soepschildpadden) of inmiddels een populatie hebben gevormd zijn: Italiaanse kamsalamanders, brulkickers en roodwangschildpadden.
2. Soorten die samen voorkomen en waarvan dat voorkomen per KM2 is onderzocht. Deze herpetogeografie levert districten op die sterk verwant zijn met de plantengeografische districten.
3. Met een uitgebreid verspreidingsonderzoek van de kamsalamander en de zandhagedis is in 2004 veel voortgang geboekt.
4. De werkgroep poldervissen deed verslag van het onderzoek naar de verspreiding van de grote modderkruiper (1992- 2003). Het belang, in het kader van Natura 2000 (de ecologische hoofdstructuur van Europa) en de Kaderrichtlijn Water (verbetering ecologisch potentieel) werd nog eens onderstreept. Ook hier geldt dat er een chronisch gebrek is aan kwalitatief goede en actuele gegevens. De bestaande vissenatlas van De Nie is ontoereikend.
5. Annie Zuiderwijk ging in op verspreidingspatronen van amfibieën- en reptielensoorten in Europa. Uit onderzoek blijkt dat er in Midden-Europa relatief veel soorten zijn. Amfibieën hebben zich na de Wurmijstijd vanuit het Middellands Zeegebied weer naar het noorden van Europa verspreid. Zo kwamen de kleine watersalamander vanuit de Zwarte Zee en de vinpootsalamander vanuit Spanje richting noorden. Deze soorten vormen in een bepaald deel van Midden-europa bastaarden.

6. Als laatste spreker ging Arjan van der Lugt in op het soortenjagen in het buitenland. Nederland is wat amfibieën, reptielen en vissen betreft redelijk onderzocht, maar in het buitenland zijn er nog veel gebieden waar dat nog lang niet altijd het geval is. Voor vakantiegangers die ook op hun vakantiebestemming hun hobby willen bedrijven gaf Arjan aan hoe je dat kunt aanpakken. Een goede voorbereiding, lokale verspreidingsatlas bestuderen, informatie inwinnen bij collega's, op internet en in de vakliteratuur. In het veld geschikte plekken kunnen herkennen, zoekbeelden van soorten hebben en een geschikte periode in het voorjaar uitzoeken en goed luisteren.

20. Landelijke variadag van Floron

11 december 2004 j.l.

Johan Vos

De donkere dagen voor de kerst zijn traditiegetrouw het moment om te horen wat het jaar 2004, floristisch gezien heeft opgeleverd. Floristen vanuit het hele land komen hiervoor in grote getale naar Leiden. Het programma, een mix van wetenschap, wetgeving, verspreiding van soorten, allerlei natuurontwikkelingsprojecten e.d. bleek ook dit jaar weer een succesformule. Eerst de nieuwe soorten.

Een greep van wat er bij het Nationaal herbarium in 2004 is binnengekomen werd door Ruud van der Meyden gepresenteerd. Duidelijk is dat de flora op drift is. Van een aantal oprukkende soorten is bekend dat ze verspreid worden via tuincentra: watercrassula (ook in Zoetermeer waargenomen), zwaardrus en ongelijkbladig vederkruid (nog niet in de flora). Stedelijke soorten als slaapkamergeluk (op muren en in donkere stegen) en marjoleinbekje (al in 11 steden present) zijn sterk in opmars.

Drie soorten zijn tot nu toe misschien over het hoofd gezien en misschien al langer in ons land aanwezig: grote haagwinde, canadese vlier (mogelijk vaak ingeburgerd) en bastaardframboos. Verder wordt het miniplantje, eenbloemige veldkers, oorspronkelijk uit Nieuw Zeeland afkomstig als verstekeling meegeleverd met de stenen die verwerkt worden in rotstuintjes. Een van de spectaculaire Zoetermeerse vondsten van vorig jaar werd ook in Leiden gepresenteerd: stijve wolfsmelk. Ook was er nieuws van het orchideeënfront. Een enorme nieuwe groeiplaats in de Grevelingen van één van de zeldzaamste orchideeën van Nederland, de herfstschroeforchis. De harlekijn die ineens opdook op de Maasvlakte en nieuwe groeiplaatsen van de zeldzame bokkenorchis in het westen van ons land.

De volgende spreker was Yorike Hartman die verslag deed van haar onderzoek naar de groenknolorchis (*Sturmia*) in Nederland. Het gaat om de enige vertegenwoordiger van een tropisch orchideeëngeslacht dat in Nederland de habitatrictlijnstatus heeft. In korte tijd kreeg de zaal de resultaten van haar omvangrijke onderzoek op sheets gepresenteerd. In het kort komt het erop neer dat de soort goed gedijt in de pionierfase van een snel veranderend duin-/veenlandschap. Gemiddeld is een groeiplaats maar 5 tot 7 jaar geschikt voor deze soort. Daar we echter de mogelijkheden van een landschap om zich steeds opnieuw te ontwikkelen sterk hebben beteugeld heeft de groenknolorchis het tegenwoordig moeilijk. Dit gebrek aan natuurlijke "milieudynamiek" zullen we voorlopig ten dele via het beheer moeten zien te compenseren. Het blijft dus aanmodderen met maatregelen als plaggen, bekalken, wellicht extensief begrazen e.d. om een gunstige staat van instandhouding te realiseren.

Vervolgens praatte Boudewijn Odé (de nieuwe voorzitter van FLORON) ons bij over de recente versimpeling in de Flora en faunawet die de minister onlangs via een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) heeft afgekondigd. In een helder overzicht werd de historie van de natuurbeschermingswetgeving in Nederland en Europa nog eens op een rijtje gezet. Het belangrijkste van de nu vastgestelde wijziging is dat geen ontheffing meer nodig is voor algemeen voorkomende (planten)soorten. Nieuw is de instelling van een zogenaamde gedragscode. Zo'n code bestaat al in het (groen)beheer maar nog niet bij ruimtelijke ingrepen. Of zo'n gedragscode een afdoende bescherming biedt wordt betwijfeld. De vraag of lokaal of regionaal uitsterven van soorten acceptabel is, is hierbij interessant. Uitermate teleurstellend is dat veel zeldzame soorten (van de onlangs officieel vastgestelde Rode lijsten) nog steeds geen wettelijke bescherming genieten. "Planten staan amper op de kaart". Ambitie van FLORON voor de komende tijd:

1. Meer plantensoorten in de Flora- en faunawet
2. Ondersteuning vrijwilligersnetwerk voor Rode-lijst-soorten
3. Pro-actief volgen van gedragscodes
4. Soortbescherming planten promoten

In de volgende bijdrage van Mark van Til stond de vraag centraal of ruim 20 jaar begrazing (in de Amsterdamse Waterleidingduinen) de natuur daar heeft verrijkt. Een interessant onderwerp, gezien het feit dat vooral het afgelopen jaar het gunstige effect van begrazing op de begroeiing sterk in twijfel werd getrokken. Het gaat hier om een breed onderzoek waarin niet alleen naar planten is gekeken. Opvallend was vooral het overall-effect op de vegetatie van het terugvallen van de konijnenpopulatie na 1996 met zeker 60%. Het VHS-virus trad voor het eerst op in 1995. Enkele conclusies van het onderzoek: de soortenrijkdom van de flora is toegenomen, verstuiwing wordt door begrazing gestimuleerd en verruiging (riet/duinriet) en verstruiking (kruipwilg) wordt onderdrukt. Tegelijkertijd heeft begrazing positief uitgekapt voor libellen (veel soorten), sprinkhanen (hoge aantallen) en paddestoelen (wasplaten en knotszwammen). Het aantal broedvogels daarentegen is significant gedaald. Eindconclusie: uitgekeken wordt naar het herstel van de konijnenpopulatie in het duin en om de ruigte-ontwikkeling nog krachtiger aan te pakken wordt jaarrond begrazing overwogen.

De volgende bijdrage kwam uit Nijmegen waar ter gelegenheid van het honderdjarige bestaan van de KNNV-afdeling hard gewerkt wordt aan een locale flora. Het betreft een grensoverschrijdend project van de regio Nijmegen-Kleef die een periode van zo'n 200 jaar omvat. Sofie Hostenbach, zelf intensief bij het project betrokken gaf in een levendige bijdrage haar visie op de botanische ontwikkelingen gedurende deze periode.

De plantenwerkgroep Wageningen volgt de vegetatie-ontwikkeling van de Willem III plantage, een tabaksplantage uit 1853, gelegen tussen Elst en Rhenen. Deze plantage waar sinds 1960 door Cebeco nieuwe gewassen zijn uitgeprobeerd is in 1996 aan de natuur teruggegeven. Het Utrechts landschap, de beheerder van het gebied heeft galloways en konicpaarden ingezet. Dirk Prins deed verslag namens de werkgroep en vertelde dat er naast veel gestreepte witbol, duinriet, gewoon struisgras, schapezuring en tijdelijk brem ook al leuke soorten als blauwe bremraap, duits en dwergviltkruid en bosdroogbloem te vinden zijn.

Tot slot ging Wout van der Slikke van FLORON in op waar we nu staan ten aanzien van de botanische gegevensverzameling zoals die sinds 1975 is ondergebracht in Florbase, ons nationale botanische databestand. Florbase bevat inmiddels 9,5 miljoen waarnemingen die in 3 tijdvakken zijn verzameld. FLORON is goed voor 55% van alle Florbasewaarnemingen. De rest komt uit andere bronnen. Het witte gebiedenplan kon vorig jaar afgerond worden en een nieuwe (4e) inventarisatieronde gaat in 2005 van start. Gestreefd wordt om 1000-1300 meetnethokken per jaar af te lopen, waarvan er 500 vast liggen en de rest vrij is in te vullen. De bedoeling is om maximaal 4 en minimaal 2 KM-hokken per uurhok op te nemen in het nationale meetnet. Met het RIVM zal besproken worden of er naast dit meetnet nog mogelijkheden zijn voor een ruimtelijke verdichting. Om de vinger aan de pols te houden zal het bedreigde soorten project (BSP) worden voortgezet.

Al met al was deze dag ook dit keer weer een waardige afsluiting van het floristisch jaar. Maar misschien nog wel belangrijker, een dag dat je ervaringen uitwisselt en elkaar uitgebreid kunt spreken.

21. De groeten uit Drenthe

Ben Prins, Vijverlaan 11, 7975 BW Uffelte

Onverwachte ontwikkelingen

De Natuur is geen statisch geheel. Gelukkig maar! Altijd is ze bezig met veranderen, zich aan te passen aan nieuwe omstandigheden, te groeien naar een volgend stadium, naar een nieuw evenwicht. Of wij dat nu willen of niet, de Natuur gaat haar eigen gang, vaak langs voor ons onverwachte wegen. Natuurlijkhebbers kunnen daar eigenlijk alleen maar dankbaar voor zijn. Want die grillige onvoorspelbaarheid van de Natuur zorgt overal voor aangename verrassingen, merkwaardige belevenissen, spannende waarnemingen. In zowel het westen als in het oosten van ons land. En daarover gaan de volgende stukjes.

21.1. Een vreemde eend in de bijt

Uitzicht op de Uffelter Gemeentevijver

In onze serre staat de eettafel, en vanaf deze plek kijken wij dagelijks uit over de tuin. Wij kunnen tussen de begroeiing door net een stukje van de grote gemeentevijver zien, die midden in Uffelte ligt. Tijdens het eten zijn wij zodoende in staat om - zonder er moeite voor te doen - te ontdekken, wat er voor interessants in dat stukje gemeentevijver plaats vindt.

In deze tijd van het jaar is het een indrukwekkend gezicht om groepjes wilde eenden op de vijver te zien landen. Van grote hoogte komen ze als het ware uit het niets naar beneden vallen. Als volleerde stuntvliegers draaien en zwenken ze met grote snelheid door elkaar heen, vóór ze met uitgestrekte poten in het water terecht komen, een meters lang schuimspoor achter zich latend.

Veel minder behendig en snel zijn de aalscholvers. Het lijkt er op, dat deze vogels elk jaar in aantal toenemen. Nog maar een paar jaar geleden waren ze een zeldzaamheid in de gemeentevijver en stond je van tafel op om ze beter te kunnen zien. Nu zeg je achteloos: Hé, er vliegen drie aalscholvers boven de vijver!

Met lage snelheid maken ze eerst een paar inspectierondjes. Dan wordt aarzelend het landingsgestel uitgestoken en raken ze het wateroppervlak. Diep in het water liggend zwemmen ze met een arrogant opgeheven snavel een stukje rond en duiken dan met een zichtbare duw van poten en staart onder in het troebele water. Geen eend, die op ze let. Aalscholvers blijken ook voor de eenden van vandaag een heel gewone verschijning te zijn geworden.

Fig. 15 Aalscholver

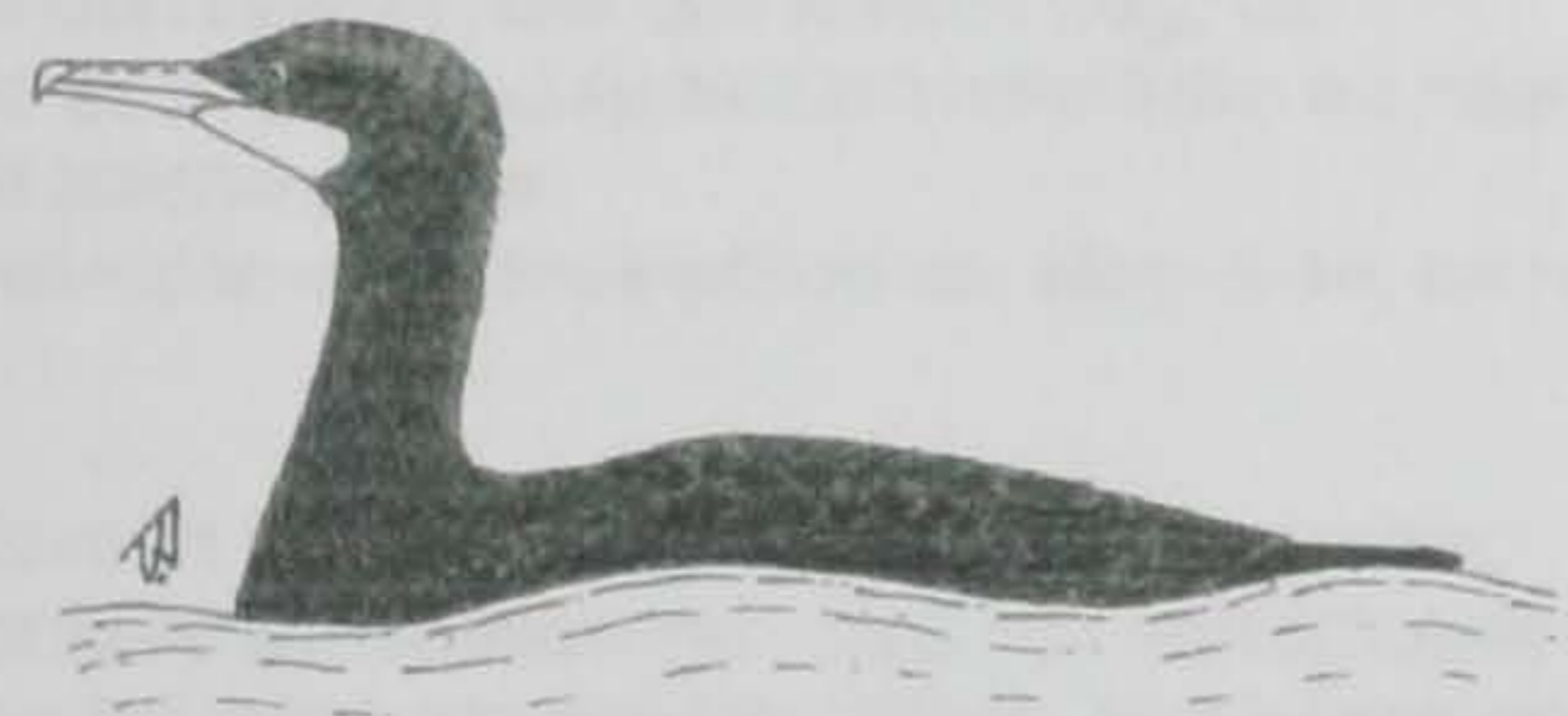

Fig. 16 Aalscholver zwemmend met een arrogant opgeheven snavel

Een merkwaardig verschijnsel

Dit was in het begin van de vijftiger jaren wel wat anders! In plaats van de ongeveer 20.000 broedparen verspreid over een groot deel van Nederland in het jaar 2000, broedden er rond 1950 niet meer dan een paar duizend aalscholvers in ons land, waarvan het grootste aantal geconcentreerd was in het Naardermeer. Een aalscholver was in die tijd dan ook een zeldzaamheid in grote delen van ons land. En niet alleen voor de vogelaars, maar ook voor de watervogels.

Dit merkte ik, toen ik tijdens de winter van 1953 met een paar vrienden van de middelbare school, allen enthousiaste vogelaars, een wandeling maakte rond de vijvers van het Haagse Bos. Er lag inmiddels ijs op veel sloten, waardoor grote groepen wilde eenden zich hadden teruggetrokken in de grootste vijver, die tussen de toen nog betrekkelijk lage bomen verscholen lag. Samen met een paartje knobbelzwanen, groepen kuif- en tafeleenden, en honderden meerkoeten, hielden de wilde eenden al zwemmend het water ijsvrij. Daardoor was deze grote vijver een van de weinige plekken in de omgeving, waar nog open water te vinden was.

Toen wij bij dit deel van vijver waren aangekomen, zwom alles met opgerichte koppen geagiteerd door elkaar. De meerkoeten en duikeenden vormden een donkere ring langs de rand van het ijs. Binnen deze ring zwommen honderden wilde eenden dicht opeen om een paartje knobbelzwanen heen, die met opgerichte vleugels speurend om zich heen keken. Hier was iets merkwaardigs aan de hand!

Een explosie van eenden

Terwijl wij met verbazing naar dit schouwspel keken, ontplofte de massa wilde eenden onverwacht. Tientallen eenden vlogen plotseling luid kwakend loodrecht omhoog en streken enkele tientallen meters verder weer neer. Binnen de massa wilde eenden was een groot gat ontstaan, en midden in dit gat zwom rustig om zich heen kijkend een aalscholver! De zwanen kwamen rukzwemmend dreigend op hem af. De wilde eenden dromden nieuwsgierig om hem heen, en net op het moment, dat de zwanen de aalscholver hadden bereikt en tot de aanval wilden overgaan, verdween de aalscholver onder water. De zwanen bleven onthutst achter, de kring eenden sloot zich weer, tot de aalscholver opnieuw op een andere plek tussen de eenden opdook en dezelfde geschiedenis zich herhaalde. Wij hebben lange tijd naar deze dwaze vertoning staan kijken. Het was duidelijk, dat al deze watervogels nog nooit een aalscholver van dichtbij hadden meegemaakt, en dat zijn afwijkende verschijning zowel nieuwsgierigheid als agressie opwekte. Een allochtoon met een afwijkend uiterlijk en gedrag, te midden van een grote groep autochtonen, die zijn aanwezigheid niet op prijs stelden en dat op een niet mis te verstane wijze lieten blijken. Waar heb ik dit gedrag toch meer gezien?

Uitdagend gedrag

Toen wat later in de middag de aalscholver de kant opzocht om zich, nog steeds even onverstoort, met zijn uitgespreide vleugels in het magere winterzonnetje te laten drogen, kreeg deze geschiedenis nog even een vermakelijk staartje.

De zwanen vonden deze uitdagende houding kennelijk onaanvaardbaar. Ze zouden de indringer wel eens laten merken, wat zij er van dachten. Dreigend blazend probeerden ze op een paar meter afstand van de aalscholver op het nog broze ijs te klimmen. Met hun zware lijven kregen ze dat echter niet voor elkaar en ze kozen er uiteindelijk voor om als opgetuigde zeilschepen voor de ijsrand heen en weer te blijven zwemmen. De wilde eenden dromden dicht opeen in het water voor de ijsrand. Maar bij iedere onverwachte beweging van de aalscholver vluchtten ze in paniek weg, om even later gedreven door nieuwsgierigheid weer terug te keren

En de aalscholver? Die beheerste de situatie volkomen en trok zich van al dat gedreig en al die paniek niets aan. Na een tijdje vouwde hij de vleugels samen, keek eens naar de lucht of het goed vliegweer was, en verdween tussen de zwanen door eerst laag over het water vliegend, dan langzaam hoogte winnend over de bosrand heen naar onbekende verten. De wilde eenden stoven naar alle kanten weg, de meerkoeten trokken een spoor van schuim op het water, toe ze in twee dichte fronten naar links en naar rechts wegvluchtten voor het dicht over hun heen vliegende zwarte gevaar.

De vreemde eend had de bijt verlaten. De echte eenden snaterden wat zenuwachtig na. Nog even, en het leven van alle dag nam zijn normale gang weer op.

Toen wij in het begin van december langs de Drentse Hoofdvaart in de richting van de snelweg reden, zagen wij op heel wat lantarenpalen langs het kanaal de donkere silhouetten van rustende aalscholvers. Maar ook in Moerkapelle bleken er op onverwachte plaatsen aalscholvers voor te komen. Niet alleen op lantarenpalen bij het water, maar bovendien op de dakranden van huizen daar vlakbij ontdekten wij ze. Het lijkt er op, dat de aalscholver zo langzamerhand een algemene vogel in waterrijk Nederland aan het worden is. Dat zullen de beroeps- en "sport"vissers wel niet zo leuk vinden

21.2. Een onopvallende libel zorgt in Drenthe voor een opvallende sensatie

Wat er aan vooraf ging

Toen Els en ik in het laatste kwartaal van 2001 in Uffelte kwamen wonen, namen wij onze ervaring en kennis mee van vele jaren natuurstudie in het westen en zuiden van ons land. Niet dat Drenthe voor ons volslagen onbekend terrein was. Tijdens onze verlovingstijd hadden wij de omgeving van Dwingeloo leren kennen, en later zijn wij met de kinderen heel wat zomers naar Gees geweest. Maar zulke bezoeken zijn nauwelijks voldoende voor een oppervlakkige, laat staan gedetailleerde kennis van een gebied. Laten wij het maar toegeven: wat wij wisten van de natuur in dit deel van Drenthe was ontstellend weinig. En dat ontdekten wij al snel op een pijnlijke wijze.

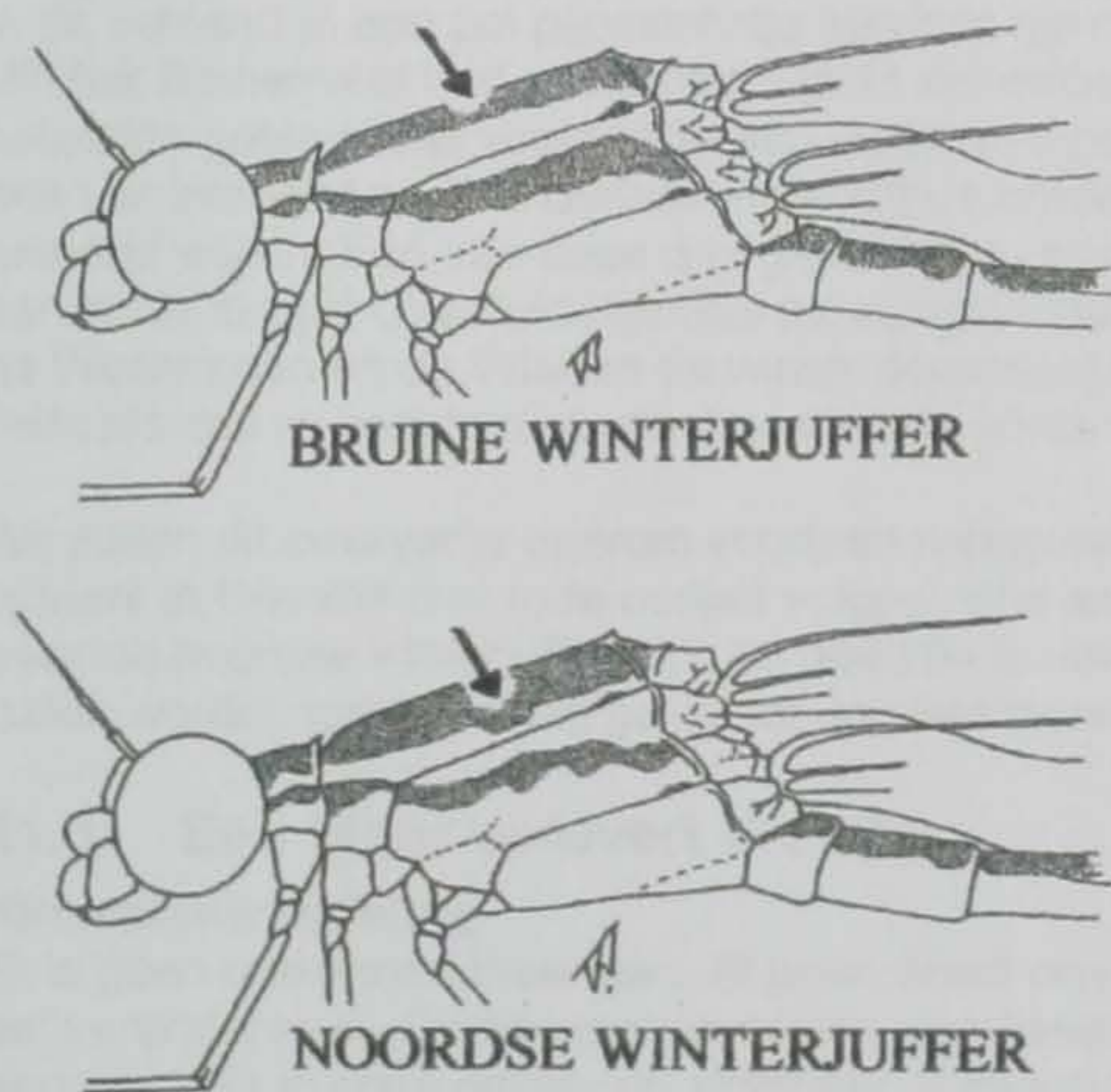
Wij keken al jaren naar libellen. Niet echt fanatiek, maar toch met meer dan een oppervlakkige belangstelling. Zo werden wij door een enthousiast stukje over de opkomst van de onopvallende bruine winterjuffer in Zuid-Nederland extra nieuwsgierig naar deze soort. Om deze kleine libel van dichtbij te leren kennen, maakten wij op 4 mei 1998 een pelgrimstocht naar het brabantse Budel, waar deze zeldzame soort in redelijke aantallen zou voorkomen. Wij hadden succes, en konden verschillende exemplaren goed bekijken en prima fotograferen. Wij wisten nu, hoe deze moeilijk herkenbare soort er uit zag. Dat dachten wij tenminste.....

De Bruine Winterjuffer rukt op

Het jaar 1998 bleek voor de bruine winterjuffer een succesjaar te zijn. Na jaren van afwezigheid werden er opnieuw exemplaren op de Veluwe waargenomen. Ook wij zagen in het zelfde jaar op 19 augustus op de Hoge Veluwe midden op een uitgestrekte heidevlakte een bruine winterjuffer.

Voor het eerst in de geschiedenis van deze soort dook ook in 1998 de bruine winterjuffer op langs de Nederlandse kust. Meldingen kwamen van een strook, die liep van Walcheren in het zuiden tot Bergen aan Zee in het noorden. Pas vier jaar later, op 24 september 2002, ontdekten wij tijdens ons laatste inventarisatiebezoek aan de Haagse Waterleiding Duinen in Meijendel, bij een van de plasjes in de zeereep, eveneens een bruine winterjuffer.

Met deze ervaring begonnen wij aan inventarisaties in de omgeving van Uffelte. Tot onze verbazing zagen we in het najaar van 2002, in dezelfde periode dus als onze waarneming van een bruine winterjuffer in de duinen bij Wassenaar, op twee plaatsen winterjuffers. De ene was in het Meeuwenveen ten zuiden van het Uffelter Binnenveld: één exemplaar op 30 september tijdens een zoektocht naar ringslangen; de tweede was in het zuidelijkste deel van het Binnenveld: vier exemplaren tijdens het lopen van een reptielenmonitoringroute.

De kleine verschillen tussen de bruine en de noordse winterjuffer zijn:

- 1 – het kleine uitsteekseltje langs de onderrand van de donkere schouder, en
- 2 – de meestal sterk golvende onderrand van de donkere zijstreep op het borststuk bij de noordse winterjuffer.

Maar beide kenmerken zijn variabel!

Fig. 17 Twee onopvallende verschillen tussen onze winterjuffers

Een zwerflustige Juffer

In 2003 breidde het aantal waarnemingen van de noordse winterjuffer in Drenthe zich explosief uit. Het Doldersummerveld, het Dwingelderveld, het Mantingerveld, het Nijensleekerveld en het Klenckerveld bij Oosterhesselen werden aan de lijst van vindplaatsen toegevoegd. In 2004 kwamen daar nog de Kampsheide (Assen) en de omgeving van het Leekstermeer bij.

Bij een onderzoek in het Uffelter Binnenveld, waarbij in de herfst van 2004 door een paar leden van de LibellenWerkgroep Drenthe vele tientallen exemplaren met verschillende kleur- en cijfercombinaties werden gemerkt, kwam vast te staan, dat de noordse winterjuffer erg reislustig is. Ondanks het feit, dat er elke keer werd geprobeerd zo veel mogelijk individuen te merken, bleek bij ieder nieuw bezoek, dat het

Niet één, maar twee soorten Winterjuffers

Nu komt er in ons land behalve de bruine nog een tweede soort winterjuffer voor: de noordse winterjuffer, een soort, die na de zeventiger jaren sterk in z'n verspreiding was achteruit gegaan, en zich had teruggetrokken in zijn laatste bolwerk de Weerribben. Daar bleek de soort in 1998 weer redelijk algemeen voor te komen, maar waarnemingen van buiten de directe omgeving van de Weerribben waren schaars.

De verschillen tussen de bruine en de noordse winterjuffers zijn bijzonder klein en vaag. Alleen van heel dicht bij is met zekerheid vast te stellen met welke van de twee soorten je te maken hebt. Omdat wij er geen moment bij hadden stilgestaan, dat de erg zeldzame noordse winterjuffer zich wel eens sterk aan het uitbreiden zou kunnen zijn, en wij alleen de bruine winterjuffer op verschillende plaatsen in ons land waren tegengekomen, gaven wij onze waarnemingen zonder er bij na te denken door als die van de bruine winterjuffer. En daarmee bleken wij flink de fout in te zijn gegaan

Een oplettende lezer van het blad van het Drentse Landschap, waarin onze ontdekking van de bruine winterjuffer was opgenomen, veronderstelde dat het hier waarschijnlijk niet om de bruine, maar om de noordse winterjuffer ging. Na een zorgvuldige controle moesten we inderdaad met het schaamrood op de kaken toegeven, dat wij met onze conclusie te snel waren geweest, en dat wij de waargenomen dieren niet zorgvuldig genoeg hadden bekeken.

aantal ongemerkte exemplaren het aantal gemerkte sterk overtrof. Bovendien kwam vast te staan, dat er zich op 6 november twee gemerkte exemplaren onder de Binnenveldse winterjuffers bevonden, die afkomstig waren uit de Lindevallei in zuidelijk Friesland, een afstand van hemelsbreed ongeveer 20 kilometer.

Door al deze waarnemingen, en vooral door het volgen van gemerkte exemplaren, is nu komen vast te staan, dat dit kleine, onopvallende libelletje elk najaar in flinke aantallen de voortplantingsplaatsen rond de Weerribben verlaat en in de omgeving gaat rondzwerven op zoek naar een geschikte overwinteringsplaats. Deze ontdekking vormde op zich zelf al sensationeel nieuws. Maar dat daarbij afstanden werden overbrugd van vele tientallen kilometers, had geen van de geroutineerde libellenonderzoekers ooit kunnen vermoeden.

Eerbied voor een wintergast

Er was nu duidelijk vastgesteld, dat de noordse winterjuffer over flinke afstanden buiten zijn (of is het haar?) voortplantingsgebied rondzwierf, en daarbij in behoorlijke aantallen in het Uffelter Binnenveld terecht is gekomen. Maar dit betekende nog niet, dat deze kleine libel er ook daadwerkelijk overwinterde. Het antwoord op die vraag kregen wij via een E-mailberichtje op 24 november. Hierin vertelde René Manger, die het onderzoek naar de Drentse winterjuffers coördineert, juichend dat hij op die dag om 10 uur in de ochtend in een pol pijpestrootje een met rijp overtrokken exemplaar van de noordse winterjuffer in het Uffelter Binnenveld had gevonden. Op 11 december kamde een groepje van zes enthousiastelingen in hetzelfde gebied heel voorzichtig een veldje met pollen pijpestrootje heel secuur uit. Hierbij werden tijdens drie uur intensief zoeken dertien winterjuffers ontdekt, waarvan er drie al eerder met kleuren op de vleugels gemerkt waren. Één van deze drie gemerkte exemplaren bleek al minstens 69 dagen in het Binnenveld aanwezig te zijn! Overduidelijk was nu aangetoond, dat de noordse winterjuffers ook op grote afstand van de Weerribben en de Wieden de winter doorbrengen, en dat zij diep verborgen tussen de grasstengels zelfs als met ijs bedekt diepvriesbeestjes de winter overleven.

Wij zullen dit zwervertje daarom voortaan met gepaste eerbied benaderen, en de verhalen over zijn opmars in Drenthe met rode oortjes volgen. Wie weet wordt er volgend jaar een plek in Drenthe ontdekt, waar de noordse winterjuffer zich zo goed thuis voelt, dat daar voor het eerst echte drentse winterjuffertjes zullen worden geboren. Wij gaan dat dan beslist vieren met beschuit met muisjes!

21.3. Een tijger verovert drenthe.

Klimaatverandering

Er is geen ontkennen meer aan. Al jaren wordt ons van allerlei kanten voorgehouden, dat ons klimaat aan het veranderen is. De bewijzen voor een wereldwijde opwarming stapelen zich de laatste jaren op, en worden zelfs in onze omgeving zichtbaar. Klimaatverandering is niet meer uitsluitend een omstreden wapen in de handen van milieuactivisten en linkse politici. Door de vele aanwijzingen, die wereldwijd zijn verzameld, is het inmiddels een bewezen feit, dat de gemiddelde wereldtemperatuur in nog geen 80 jaar met meer dan 0,5°C is gestegen. Daarom zou deze langzame, maar zekere klimaatverandering, met alle nare bijeffecten, door iedereen bloedserius moeten worden genomen.

Steeds meer warmteminnende planten en dieren verleggen hun verspreidingsareaal naar het noorden en passeren daarbij onaangekondigd onze zuidgrens. Zonder de vereiste vergunningen vestigen zij zich in het diepste geheim op Nederlandse bodem. Sommige in het oog lopende soorten halen na hun ontdekking zelfs de dagbladen. Anderen zijn minder opvallend en worden pas ontdekt, als ze zich al flink hebben verspreid.

Een vreemdeling zonder pasport

Tot deze clandestiene immigranten behoort ook een van oorsprong Zuid-Europese spin, die zich prima thuis voelt in ruige graslanden en heidevelden. Tussen de vele soorten spring-, kogel-, trechter-, kruis-, wolf- en andere spinnen, die onze heide bevolken, is deze nieuwkomer een opvallende verschijning. Dit komt niet alleen door z'n grootte. Met een lengte tussen 15 tot 18 mm (de poten niet meegerekend) behoort het vrouwtje tot de grootste Midden-Europese spin, waartegen het mannetje met een maximale afmeting van niet meer dan 5 mm als een dwerg afsteekt. Het is vooral de zwart-gele dwarsstreping, die het dier een opvallend uiterlijk geeft. Zelfs de grootste leek op het gebied van spinnen zal deze fel getekende geweldenaar zonder enige moeite op naam kunnen brengen.

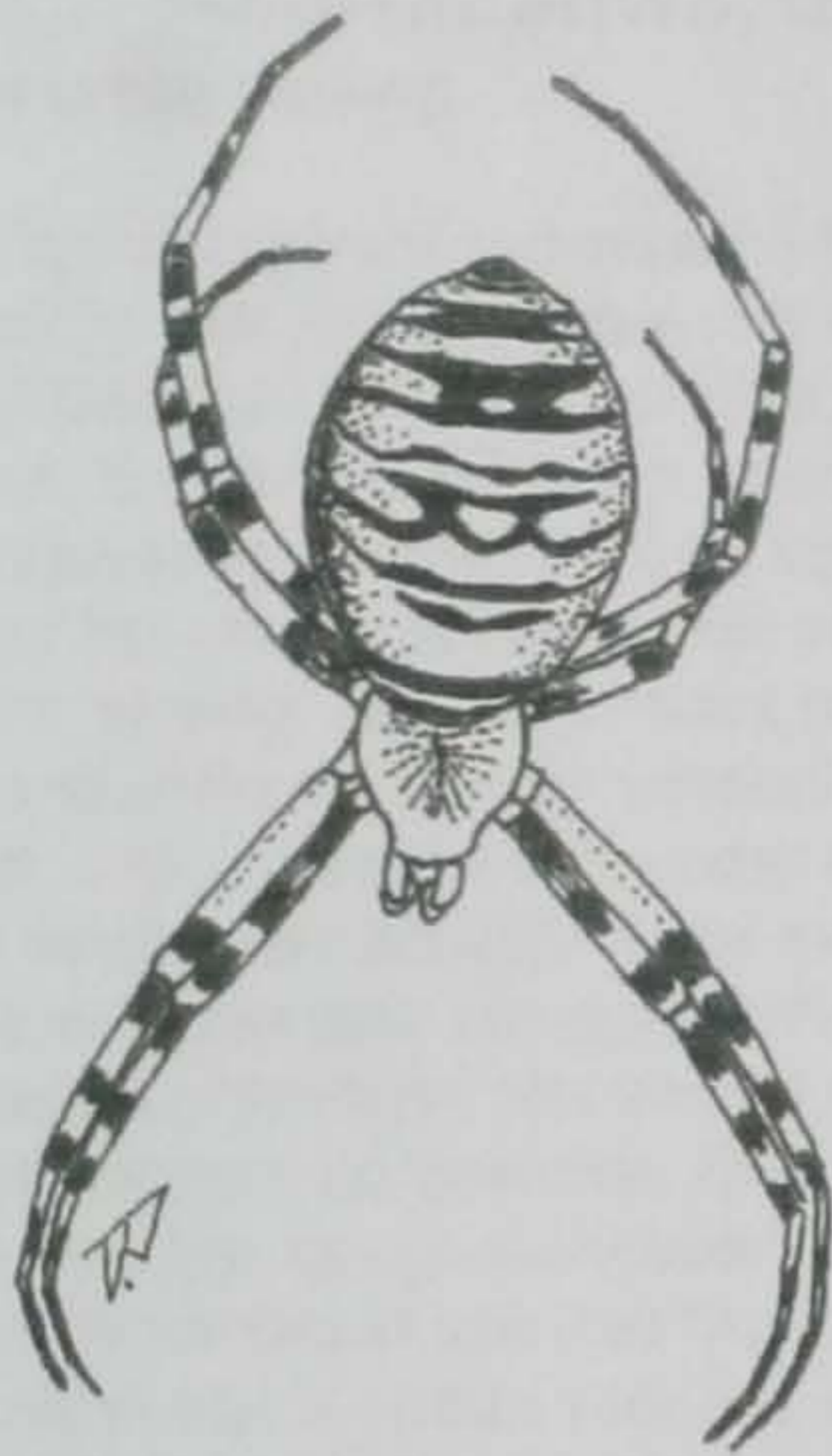

Fig. 18 Tijger- of wespenspin

Fig. 19 Een Drentse tijger

Opmars van een zuiderling

De eerste waarneming van deze spin, die door afwisseling van zwarte en gele banden de naam tijger- of wespenspin heeft ontvangen, stamt uit het begin van de tachtiger jaren in Zuid-Limburg. Van daar uit heeft de tijgerspin zich langzaam naar het noorden toe uitgebreid. Al voor 1995 werd Gelderland bereikt. Rond de eeuwwisseling kwamen er meldingen uit zuidelijk Noord-Holland, en had de soort zich op een toenemend aantal plaatsen in Gelderland en Utrecht gevestigd. In 2002 verscheen de tijgerspin in de Hollandse duinstrook. In de warme zomer van 2003 nam het aantal kilometerhokken, waarin de tijgerspin tot dan was waargenomen, sterk toe van 382 naar 519! Er kwamen nu vondsten bij uit Overijssel, één uit oostelijk Friesland, en één uit zuidoost Groningen (Sellingen!). Een waarneming uit zuidelijk Drenthe, Echten, kondigde het begin van de kolonisatie van Drenthe aan.

Kolonisatie van Drenthe

Alhoewel het in de lijn van de verwachtingen lag, kwamen de nieuwe meldingen uit Drenthe toch nog onverwacht. In de herfst van 2004 dook de tijgerspin vrijwel gelijktijdig op in het Bargerveen, het Hijkerveld, en in het Uffelter Binnenveld. Ook in de omgeving van Dwingeloo bleek de tijger al voor te komen. Of er in Drenthe al sprake is geweest van voortplanting, kon nog niet worden vastgesteld. Maar zeker is het wel, dat deze vier waargenomen exemplaren niet de enige zijn geweest, die in Drenthe voorkwamen. Ondanks de grootte en het opvallende uiterlijk is het niet zo eenvoudig zo'n gestreept dier tussen de schaduwrijke plantengroei te ontdekken. Als je er niet gericht naar zoekt, is een waarneming van de tijgerspin meestal alleen te danken aan puur toeval.

Uitkijken naar Tijgers

Nu we weten, dat de tijgerspin z'n verspreidingsgebied heeft uitgebreid tot in het noorden van ons land, is het zaak om in de herfst van 2005 tijdens onze wandelingen over de heide en ruige, droge graslanden eens extra goed naar deze nieuwkomer uit te kijken. Daarbij een paar tips. Pas in het najaar zwellen de vrouwtjes van de tijgerspin door de groeiende eiermassa op tot grote dikke dames en zijn ze opvallend aanwezig. Vóór die tijd zijn ze, net als de gewone kruisspin, klein, maar altijd direct herkenbaar aan het zwartgeel getekende gevangenispakje. De tijgerspin weeft vrij laag tussen de beplanting een groot wielweb, zoals ook de verschillende soorten kruisspinnen doen. Er is echter een duidelijk verschil tussen dit web en de andere wielwebben. Door het web van de tijgerspin loopt namelijk van boven naar beneden een dichtgesponnen, witte zigzag-band, het stabilement, waarvan de betekenis nog niet is opgehelderd.

Aangemoedigd door de vondsten, die dit jaar in Drenthe zijn gedaan, wil ik voorstellen, dat wij met z'n allen volgend jaar in de herfst op tijgerjacht gaan. Wie weet ontdekken we tijgers op plekken, waar ze tot dusverre nooit zijn gezien. Veel succes!

22. Noordnieuws, december 2004

Marianne Ketting

Er ligt een wereld van verschil tussen tuinieren in de stad en tuinieren op het platteland. Al was het alleen maar omdat kabeltelevisie niet reikt tot in uithoeken als ons Westerwolde. Schotelloze buitenmensen overleven zonder commerciële zenders en blijven verstoken van lifestyle-programma's als Eigen Huis en Tuin. En daarom tuinieren ze nog steeds met planten en dieren, in plaats van met gekleurd grit en omgevallen amforen. Het erf van een werkend boerenbedrijf ziet er nog bijna net zo uit als vijftig jaar terug: voor het woonhuis ligt het rijk van de boerin, een net grasveld omarmd door een bloemperk met het gezicht naar de weg. Aan de zonkant naast het huis de bleek met de waslijn, soms een boomgaard waar kippen de grond onder de bomen schoonhouden. Aan de andere kant, de schaduwkant, de oprit naar het achtererf. Dat is het domein van de boer en zijn materieel, verhard met beton zodat hij uit de voeten kan met trekkers en landbouwmachines. Daar moeten geen bomen in de weg staan en zeker geen tuinsierfrutsels. Als een boerderij zijn agrarische functie verliest, gebeurt er iets merkwaardigs. Vaak komen er stadsvluchtelingen wonen met een romantische kijk op het buitenleven. Die hebben tijd en geld en een abonnement op Seasons. Die hebben smaak en weten wel beter dan een Rob-en-Nico-IntraTuintje! En nu ze eindelijk de ruimte hebben om breeduit te tuinieren gaan ze het functionele boerenerf herscheppen in hun droombeeld van een "traditionele boerenhof". Zo komt er een sjeke beukenheg om de voortuin en een scherm van leilinden voor het woonhuis. Glas in de baanderdeuren met ervoor een terras van oude waaltjes. Het betonnen achtererf wordt opgebroken en verandert in een kruidentuin met buxusknipsels rond de plantvakken. Een tuinspiegel in een nis verdubbelt al dat schoons en een blote stenen vruchtbaarheidsgodin, bewerkt met karnemelk en daardoor schilderachtig bemost, belichaamt de band met de historie. Allemaal jaloersmakend mooi, uiterst smaakvol en heel wat natuurvriendelijker dan dat betonerf of een bult kuilgras met autobanden. (Behalve dan die tuinspiegel, waar altijd dooie roodborstjes voor liggen die zich hebben stukgevlagen op hun spiegelbeeld). Maar historisch en landschappelijk klopt het natuurlijk van geen kanten. Zo'n boerderij is van werkplaats buitenplaats geworden, en die had je vroeger echt niet in het arme Westerwolde. Raakte daar ooit een boer in goeden doen, dan zette hij een bedrijfsleider op zijn boerderij en ging zelf in een villa in Ter Apel wonen. Leilinden stonden misschien als zonnescerm voor de kaaskelders van "dikke boeren" op de klei, maar niet voor een veenkoloniale aardappelboerderij en zeker niet aan de noordkant. Een keuterboer had een eik op het erf, die gaf behalve schaduw ook nog "ekkels veur t swien". En een nostalgische beukenhaag voor de tuin? Een echte boerin is trots op haar voortuin en zet daar heus geen heg voor die het zicht beneemt. Als je achteroet woont vind je het leuk als er volk langskomt en zwaai je naar iedere voorbijganger. Als men al een heg had, dan diende die niet voor de privacy maar als veekering en dan had hij stekels. Meidoorn dus. Bij Laude staat er nog een, zo'n oeroude knoestige eindeloos lange meidoornhaag, tussen erf en akkerland. Bakstenen klinkerpaadjes zijn ook niet echt Westerwolds; zandpaden waren de standaard. En witte marmere godinnen in de tuin? Witte wieven waarden er rond, geboren uit nevelslierten, onheil zaaiend in de midwintertijd. Hoe dan ook: een boerin uit het oude Westerwolde zou weinig herkennen in zo'n door westerlingen "ouderwets" ingerichte boerenhof. Want dat is geen boerderijtuin, maar een folly. Een speeltuin waarin de eigenaars boertje spelen zoals ooit Marie Antoinette herderinnetje speelde in Fontainebleau. En dus wekt het wrevel als zulke nieuwbakken buitenmensen opduiken in de Woonkrantbijlage, en pronkend op de foto voor hun border-op-kleur, schamperen over de achterlijkheid van de boedel die ze hebben overgenomen. Je ziet ze met opgetrokken neus aan de interviewer vertellen hoe scharrig de schuren waren, hoe boers de bloemperkjes en hoe fantasieloos en onartistiek het erf. Tsja. Een boerin ruilt stekjes met haar buurvrouwen en gaat niet met kleurenwaaiers naar het tuincentrum, voor ze haar moestuin inzaait. En een boer die met de trekker het erf opdraait heeft weinig oog voor perspectief versterkende zichtlijnen. Het is dan ook te begrijpen dat autochtone Westerwolders de buik vol hebben van randstedelingen die ze in eigen huis willen vertellen wat ze allemaal fout hebben gedaan. En misschien komt het wel daardoor dat de Sellinger Plattelandsvrouwenbond twee strikt gescheiden tuingroepen kent: groep I van de Sellinger boerinnen en groep II van de import tuin vrouwen. Ik hoor bij de laatste, naar u begrijpt. Overigens proberen we voorzichtig door de barrière heen te breken: volgend jaar wil groep I mijn tuin bezichtigen. Officieel om kennis te maken met mijn ecologische benadering, maar eigenlijk natuurlijk om eens achter die hég te mogen kijken. Instanties voor landschapsbeheer laveren omzichtig tussen autochtonen en import. Zo organiseerde Landschapsbeheer Groningen dit najaar een avond in het Gemeentehuis, waarvoor alle landeigenaren binnen de driehoek Sellinger-Ter Wisch-Lauderzwarteveen waren uitgenodigd. Dit gebied was uitverkoren

als "landschappelijk pareltje" en viel in de prijzen: er bleek een pot subsidie klaar te staan in het kader van het "Project revitalisatie essenlandschap Westerwolde". Particuliere landeigenaren krijgen steun bij het herstellen van oude landschapselementen op hun grond. Nieuw aanplanten mag ook. We kregen dia's te zien van de omgeving, met plekken waaraan opgeknapt of verbeterd kon worden. Bomenrijen waar gaten in waren gevallen, verpieterde boomgaardjes, akkerranden waar ooit een houtwal stond. Ook kwamen er nogal wat doorgeschoten coniferen in beeld, die de projectleider, "zonder een waarde oordeel te willen uitspreken" graag zou vervangen door "meer in het landschap passende" aanplant.

We zagen die avond veel bekende gezichten van buurtbewoners, import zowel als oorspronkelijk. Maar net de eigenaars van de in beeld gebrachte percelen waren er niet. En de wel aanwezige boeren maakten korte metten met veel voorgestelde projecten. Zij hadden 25, 30 jaar terug met hun vaders al die eiken en houtwallen moeten rooien, die toen, volgens het plan Mansholt, de vooruitgang in de weg stonden. Ook spraken ze vrees uit voor wat ze het "Orvelte effect" noemden: dat het landschap zo toeristisch schilderachtig zou worden dat een boer er niks meer mocht; dat ze "voor iedere scheet die een schaap liet", milieufondsheffing moesten gaan aanvragen.

Dus toen men aan het eind van de avond verlanglijstjes mocht indienen, meldde zich eigenlijk alleen de import, want die heeft wél belang bij schilderachtigheid. Wij hebben zelf tijdens de voorstelling koortsachtig zitten nadenken wat er in onze tuin te subsidiëren viel. Als echte Hollander ben je erbij zodra er wordt uitgedeeld, natuurlijk! En in overleg met de buurman hebben we de laurierhaag naast de schapenwei voorgedragen voor vervanging door een "veldheg".

Dus begin december kwam er een man van LBG bij ons langs en die begon, als ware hij Sinterklaas, uit te delen. Laurier rooien en afvoeren? Prima. Als we zelf gaten voor de nieuwe aanplant graven, verschaffen zij het pootgoed. Meidoorn, sleedoorn, hulst, gelderse roos, spaanse aak, egelantier. En LBG wil nog meer aan ons kwijt. Behoeven onze oude eiken geen onderhoud? Straks zijn ze toch in de buurt met de hoogwerker. En mocht hij de rest van de tuin nog bekijken? Was er behoefte aan hoogstamappels, of een paddenpoel? Nee? O, maar de bomenrij achterin kon wel onderhoud hebben. De elzen en de hazelaars snoeien. Die rare abeel eruit. En dan nog wat kleur ertussen, meidoorn, lijsterbessen? Nou graag, dankuwel. Het leek ons haast toe dat Landschapsbeheer de subsidie die ze niet aan boeren kwijt kon, dan maar aan hobbytuiniers wilde slijten. Tenslotte moeten zij ook hun mensen aan het werk houden. Dus straks krijgen we offerte voor een heel bos aan streekeigen, landschappelijk verantwoorde prikstruiken. Zal je zien dat als we die van 't voorjaar vloekend en met bloedende vingers staan te poten, al onze echt Westerwoldse boerenburen komen kijken. En zich verbazen. En zich krom lachen. En dan zegt Janna, van de aspergeboerderij: "Joa mien wicht, en juist doarum hemn wie bie t hoes laurieren neerzet. Is ja veul gemakkelijker?. Ach, misschien bedenken we ons nog wel. Dan zijn we natuurlijk pas écht ingeburgerd.

23. Natuur- en milieuagenda Zoetermeer

Coördinatie door Natuur- en milieu-Educatie Zoetermeer.

Deze agenda komt 4x per jaar uit. Opgave van excursies voor het tweede kwartaal 2005 vóór 15 maart 2005 bij NME-team, telefoon 346 96 62

De agenda is voor het Kwartaalblad aangevuld met de excursies van Bomen Overleven

Internet: www.zoetermeer.nl

E-mail: M.J.Kester@zoetermeer.nl

tijd	Activiteit	Verzamelen	Kosten	Organisatie
wo & za feest-zo dagen	12.00 16.00 Pony- of ezelijden	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 0,50 per rit	De Balijhoeve 3620832
ma wo vr	10.30 14.30 Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
di	4-jan 10.00 16.00 Dagje stadsboerderij Aanmelden!!!	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 8,-	De Balijhoeve 3620832
wo	5-jan 10.00 16.00 Dagje stadsboerderij Aanmelden!!!	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 8,-	De Balijhoeve 3620832

tijd	Activiteit	Verzamelen	Kosten	Organisatie
wo 5-jan 11.00 16.00	Een wilgetenen hut/wigwam bouwen in Oosterheem Aanmelden!!!	Trapveld aan de rand van Hagesteinstraat bij Het Koekoeksnest		GMH 06-11387963Of A Vrijdag 06-41726943
do 6-jan 10.00 16.00	Dagje stadsboerderij Aanmelden!!!	StadsboerderijDe Balijhoeve	€ 8,-	De Balijhoeve3620832
do 6-jan 11.00 16.00	Een wilgetenen hut/wigwam bouwen in Oosterheem Aanmelden!!!	Trapveld aan de rand van Hagesteinstraat bij Het Koekoeksnest		GMH 06-11387963Of A Vrijdag 06-41726943
do 6-jan 14.00 16.00	Knutselen insectenblokken makenVanaf 6 jaar !!	StadsboerderijHet Buitenbeest		Het Buitenbeest3520624
vr 7-jan 11.00 16.00	Een wilgetenen hut/wigwam bouwen in Oosterheem Aanmelden!!!	Trapveld aan de rand van Hagesteinstraat bij Het Koekoeksnest		GMH 06-11387963Of A Vrijdag 06-41726943
vr 7-jan 14.00 16.00	Knutselen insectenblokken makenVanaf 6 jaar !!	StadsboerderijHet Buitenbeest		Het Buitenbeest3520624
za 8-jan 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o.Aanmelden!			VMD G Pelkman3313924
za 8-jan 14.00 16.00	Knutselen insectenblokken makenVanaf 6 jaar !!	StadsboerderijHet Buitenbeest		Het Buitenbeest3520624
zo 9-jan 14.00 16.00	Knutselen insectenblokken makenVanaf 6 jaar !!	StadsboerderijHet Buitenbeest		Het Buitenbeest3520624
za 15-jan 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o.Aanmelden!			VMD G Pelkman 3313924
za 15-jan 10.00 12.00	Praktische informatie over grond met grondonderzoek. Aanmelden!!	Gemeentekwekerij Industrieweg	Leden € 2,50 Niet-leden € 3,50	Groei en Bloei3411306
zo 16-jan 13.00 15.30	Ecokids met thema kaas en brood	Stadsboerderij Het Buitenbeest	€ 1,00 of strip-penkaart	IVN/Buitenbeest35206 24
zo 16-jan 14.00	Fotowedstrijd-wandeling Balijbos	Parkeerterrein stadsb Balijhoeve		IVN3165583
ma 17-jan 20.00 22.00	Start cursus tuinontwerpen4 av; 24 jan, 7 &14 feb. aanmelden!!	Het OostpuntHodenpijlstraat 10	Leden € 25,- Niet-l € 35, -	Groei en Bloei3411306
wo 19-jan 20.00	Lezing Vissen en natuur doorMarco Kraal, ikv Waterplan	Bridgehome Z'meerBurg Vernede-Sportpark 1/A		NME 3469032/9662

tijd	Activiteit	Verzamelen	Kosten	Organisatie
do 20-jan 20.00 22.00	Cursus naamgeving planten Aanmelden!!	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	Leden € 5,- Niet-leden € 7,-	Groei en Bloei 3411306
za 22-jan 10.00 12.00	Winterwandeling De Punt Goeree-Overflakkee	Bezoekerscentrum 'De Grevelingen'		Bomen Overleven aanmelden 0187-684079 tussen 18.00 en 19.00 of natuurgids_go@hotmail.com VMD G Pelkman 3313924
za 22-jan 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD G Pelkman 3313924
za 29-jan 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD G Pelkman 3313924
za 29-jan 13.30 14.30	Bomen over reigers	Restaurant AA-zicht		
di 1-feb 20.00	Lezing over Hemerocallis door Wim Willemsen	Intratuin Zoetermeer		Groei en Bloei 3411306
za 5-feb 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924
wo 9-feb 14.00	Vroege bloeiers en historie Clingendael	Hoofdingang park Wassenaarseweg		Bomen Overleven IVN aanmelden gekeverspui@planet.nl VMD Pelkman 3313924
za 12-feb 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924
wo 16-feb 20.00	Lezing over amfibieën door Luuc Bauer ikv Waterplan	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		NME 3469662/9032
za 19-feb 10.00 12.00	Praktische informatie over rozen	Gemeentekwekerij Industrieweg		Groei en Bloei 3411306
za 19-feb 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924
zo 20-feb 10.00	Ontluikend voorjaar Amsterdamse Waterleidingduinen	Restaurant 'De Duinrand' Zandvoortselaan 130a Zandvoort	€ 1,- per persoon, € 1,- per auto	Bomen Overleven Roel Opbroek aanmelden 0172-518929 of info@alliantie-shantih.nl
zo 20-feb 13.00 15.30	Ecokids met thema wol	Stadsboerderij Het Buitenbeest	€ 1,00 of strip-pen-kaart	IVN/Buitenbeest 35206 24
zo 20-feb 14.00	Wandeling Knoppen van bomen en struiken	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3165583

tijd	Activiteit	Verzamelen	Kosten	Organisatie
za 26-feb 10.00	Rondwandeling vogels Noordelijk Plassengebied	Hoek Marotplan-Schansbaan		Vogelwerkgroep 3163631
za 26-feb 10.00 15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924
wo 9-mrt 20.00	Lezing over dag- en nachtvlinders (onder voorbehoud)	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		IVN3512378
wo 9-mrt 20.30	Lezing Tuinen in Frankrijk door Hanneke van Dijk, aanmelden!!!	't Centrum Frans Halsstraat 1		Groei en Bloei 3411306
do 10-mrt 20.00	Lezing over roofvogels van Dadia Forest in Noord-Griekenland	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep 3163631
di 15-mrt	De natuurtuin gaat open			Gemeente Z'meer 3469662
za 19-mrt 10.00 12.00	Workshop zaailingen verspenen	Gemeentekwekerij Industrieweg		Groei en Bloei 3411306
za 19-mrt 14.00	Voorjaarswandeling Rozenrust Leidschendam	Parkeerterrein park Veursestraatweg 102A Leidschendam	vrijwillige bijdrage	Bomen Overleven IVN Ria Hoogstraat en Charlie van Marrelo
za 19-mrt 9.30	Voorjaarsfietstocht door de weilanden	Snowworld		Vogelwerkgroep 3163631
zo 20-mrt 13.00 15.30	Ecokids met thema het weer	Stadsboerderij Het Buitenbeest	€ 1,00 of strip-pen-kaart	IVN/Buitenbeest 35206 24
zo 20-mrt 14.00	Wandeling Knoppen van bomen en struiken	't Westpunt in het Westerpark		IVN3165583
wo 23-mrt 14.00 16.00	Knutselen: (paas) eihoudertje	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
wo 23-mrt 20.00 22.00	Workshop paasschikken Aanmelden!!	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	ja	Groei en Bloei 3411306
zo 27-mrt 13.00 14.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtingroep 3416896/3211593
ma 28-mrt 14.00 15.30	(Paas) eieren zoeken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832

Website IVN <http://home.wanadoo.nl/ivn.zoetermeer/index.html>
 Vogelwerkgroep <http://www.vwgzoetermeer.nl/>
 Gem Zoetermeer www.zoetermeer.nl klik op bezoekers, natuur en milieu

24. Namen

REDACTIE KWARTAALBERICHT
Taeke M. de Jong (3516599)
Johan Vos (023-5280231)
Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer
Email T.M.dejong@bk.tudelft.nl

Kopij kan daar worden ingeleverd op floppy (platte tekst of Word).
Inleverdatum aprilnummer: eind maart 2005.
Geschreven of getypte tekst een maand vóór deze datum inleveren.

Auteurs

Evelien van den Berg-den Hertog	079-3213445
Hans Bieze (penningm.)	079-3421351
Rob Bolle	079-3317697
Lodewijk van Duuren	079-3214149
Arno van Berge Henegouwen	079-3211952
Annet de Jong (voorz.)	079-3422924
Taeke de Jong (secr.)	079-3516599
Tilly Kester (plv. voorz.)	079-3412605
Marianne Ketting	0599-324586
Marco Lurks	079-3510523
Jan Parmentier	079-3162672
Ben Prins	0512-350300
Fred Reeder	079-3213612
Johan Vos	023-5280231
Peter van Wely	079-3520414

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2

25. Ik wil ook lid worden

van de Natuurgroep Zoetermeer
O > als lid á € 15,- per jaar
O > als huisgenoot-lid á € 10,- per jaar
O > als donateur á € 5,- per jaar
de leden ontvangen dit blad,
donateurs alleen het januarinum

van de KNNV + afdeling Zoetermeer
O > als lid á € 31,- per jaar
deze leden ontvangen dit blad, het landelijke
KNNV-blad Natura en korting op de KNNV-
uitgaven

.....
naam

.....
adres

.....
postcode

.....
telefoon

.....
Email

.....
handtekening

2726 CM Zoetermeer of T.M.dejong@bk.tudelft.nl

26. Streeplijsten en losse waarnemingen

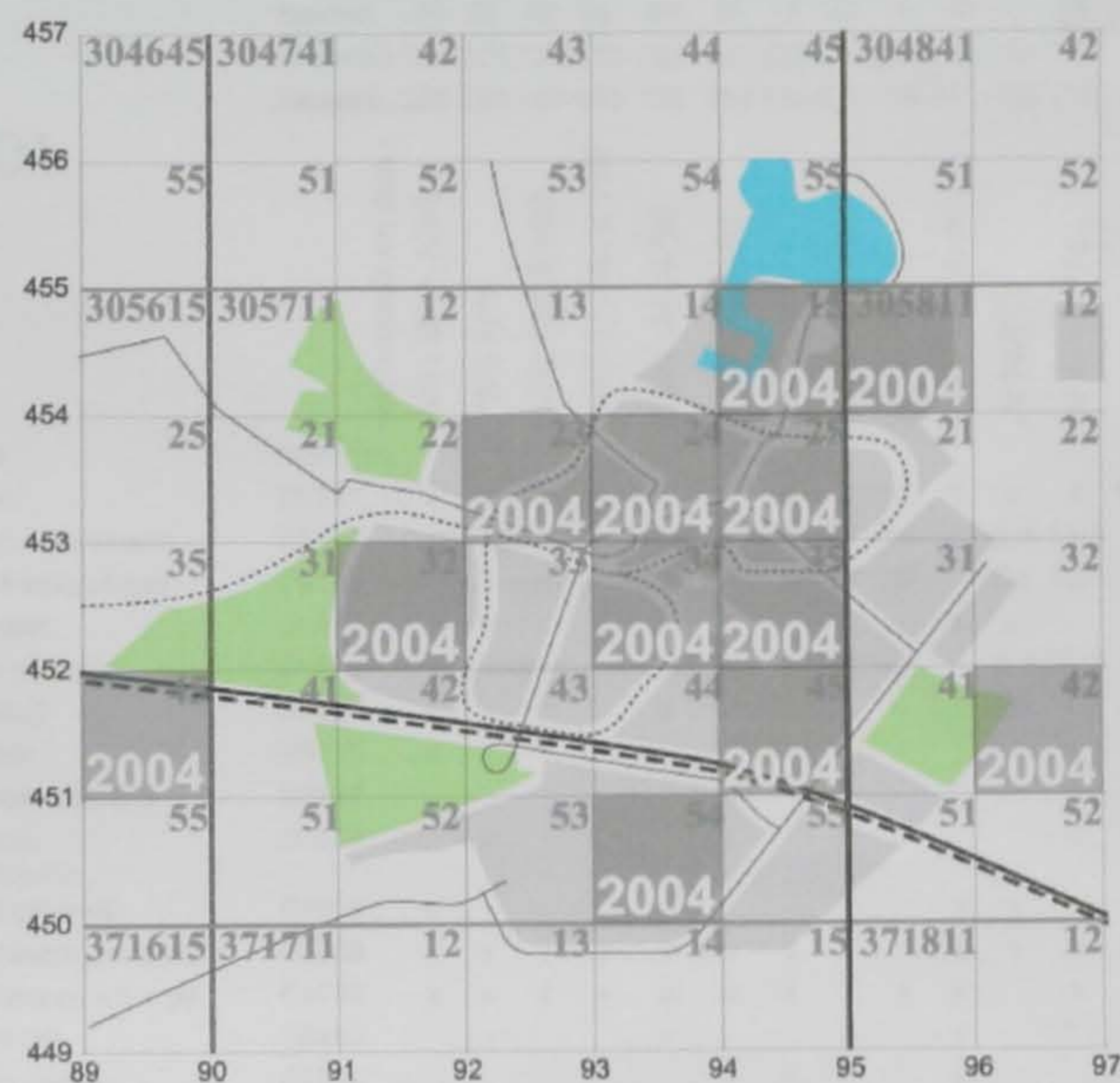
2004

lijst	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
kaart	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
uurhok	57	57	58	57	56	57	57	57	58	57	57	57
km-hok	45	23	42	54	45	25	15	32	11	34	35	24

waarnemers en data	Dorp-Oost	Buytenwegh	van Tuyl sportpark-Bleiswijk	Rokkeveen	Westerpark-snelweg	Seghwaert-West	de Leyens-Seghwaert	Meerzicht	Noordhove	Centrum-Dorp	Palenstein	de Leyens-Zuid
#soorten	276	335	107	256	129	302	238	282	224	362	325	315
#waarn.	508	590	108	458	129	654	435	670	409	811	582	789
waarnemers en data	PWG 8/4 & JV3/6	PWG 22/4	PWG 13/5 & 19/8	PWG 27/5 & JV 13/6	PWG 10/6 & 5/8	PWG 26/6 & 9/7	PWG 16/7	PWG 22/7	PWG 2/9	PWG 27/4 & 16/9	JV 28/7	JV 27/4&16/9
#waarnemingen												
#hokken tot nu toe												

Waarnemers streeplijsten en losse waarnemingen

- PWG Plantenwerkgroep
- JV Johan Vos
- KES Tilly Kester
- PWE Peter van Wely
- SJO Sinie de Jonge
- FBR Floris Brekelmans, bSR
- JZW Johan Zwanenburg, StEA
- RLD Rijnland

vet: nieuw toegevoegd aan streeplijst

2004

naam	soortnr.	waarnemers en data	kaart	uurhok	km-hok	#soorten	#waarn.	totnu
aardbei, bos-	00529		30	30	30	30	30	30
akelei, wilde	00080	PWG 8/4 & JV3/6	57	57	58	57	56	57
akkerkers	01078	PWG 22/4	45	23	42	54	45	25
akkerkool	00708	PWG 13/5 & 19/8	25	15	32	11	34	35
andoorn, bos-	01246	PWG 27/5 & JV 13/6	276	335	107	256	129	302
andoorn, moeras-	01245	PWG 10/6 & 5/8	238	282	224	362	325	315
aronskelk, gevlekte	00103	PWG 26/6 & 9/7	435	670	409	811	582	789
barbarakruid, bitter	00130	PWG 16/7						
barbarakruid, gewoon	00133	PWG 22/7						
basterdwederik, beklierde	00448	PWG 2/9						
basterdwederik, berg-	00454	PWG 27/4 & 16/9						
basterdwederik, bleke	00458	JV 28/7						
basterdwederik, kantige, s.l.	01642	JV 27/4&16/9						
basterdwederik, viltige	00457	#waarnemingen						
beekpunge	01349	#hokken tot nu toe						
beemdgras, ruw	00959							
beemdgras, veld-	00958							
bereklauw, gewone	00607							
bereklauw, reuzen-	00606							
berk (g)	06077							
bernagie	00147							
bes, aal-	01071							
bes, zwarte	01070							
bezemkruid	01733							
bieslook	00032							
biggekruid, gewoon	00654							

2004

naam	soortnr.	waarnemers en data	kaart	uurhok	km-hok	#soorten	#waarn.	totnu
bijvoet	00101		30	30	30	30	30	30
bitter barbarakruid	00130	PWG 8/4 & JV3/6	57	57	58	57	56	57
bitter barbarakruid	00130	PWG 22/4	45	23	42	54	45	25
bitterzoet	01218	PWG 13/5 & 19/8	25	15	32	11	34	35
blauw glidkruid	01173	PWG 27/5 & JV 13/6	276	335	107	256	129	302
boekweit	01807	PWG 10/6 & 5/8	238	282	224	362	325	315
bolderik	00015	PWG 26/6 & 9/7	435	670	409	811	582	789
bont kroonkruid	00357	PWG 16/7						
bosrank	00339	PWG 22/7						
boterbloem, blaartrekkende	01058	PWG 2/9						
boterbloem, kruipende	01056	PWG 27/4 & 16/9						
boterbloem, scherpe	01040	JV 28/7						
braam (g)	06452	JV 27/4&16/9						
braam, dauw-	01089	#waarnemingen						
braam, gewone	01634	#hokken tot nu toe						
brandnetel, grote	01321							
brandnetel, kleine	01322							
brede lathyrus	01864							
brunel, gewone	01017							
centaurie, berg-	05034							
cichorei, wilde	00325							
citroenmelisse	05255							
damastbloem	01860							
dichtbloemige kruidkers	01700							
distel, akker-	00331							
distel, krul-	00208							
distel, speer-	00336							

2004

kaart	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30		
uurhok	57	57	58	57	56	57	57	57	58	57	57	57		
km-hok	45	23	42	54	45	25	15	32	11	34	35	24		
#soorten	276	335	107	256	129	302	238	282	224	362	325	315	totnu	
#waarn.	508	590	108	458	129	654	435	670	409	811	582	789	totnu	

2004

naam	soortnr.	waarnemers en data												#waarnemingen	#hokken tot nu toe
		PWG 8/4 & JV3/6	PWG 22/4	PWG 13/5 & 19/8	PWG 27/5 & JV 13/6	PWG 10/6 & 5/8	PWG 26/6 & 9/7	PWG 16/7	PWG 22/7	PWG 2/9	PWG 27/4 & 16/9	JV 28/7	JV 27/4&16/9		
meelbes	05146										x			4	4
meidoorn, eenstijlige	00369	x	x								x			56	26
melde, spies-	00121					x	x		x	x	x	x		74	35
melde, uitstaande	00123					x					x			40	28
melkdistel, akker- s.l.	02324	x	x	x		x	x	x	x	x		x	x	90	40
melkdistel, gekroesde	01224			x	x	x	x	x		x	x	x	x	85	38
melkdistel, gewone	01225	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	78	36
moederkruid	00320				x		x		x					26	19
moeraskers	01076					x					x	x		49	32
morgenster, gele	02418	x			x						x		x	55	27
morgenster, paarse	01293		x				x							17	14
mosterd, zwarte	00152	x			x	x	x				x	x		54	29
munt, water-	00813		x		x	x		x		x		x		77	36
munt, wollige	01772								x					5	5
muur, vogel-	01250	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	82	36
muurbloem	00304												x	1	1
muurpeper	01175				x		x				x			30	22
muursla	00839						x						x	6	5
nachtschade, bekliede	01738						x							4	4
nachtschade, zwarte, s.s.	01219					x	x				x		x	52	35
nagelkruid, geel	00579	x	x		x		x	x	x		x		x	79	28
ooievaarsbek, berm-	00575	x					x				x			28	17
ooievaarsbek, donkere	00572		x				x							17	14
ooievaarsbek, kleine	00574								x					27	23
ooievaarsbek, ronde	00577		x										x	14	9
ooievaarsbek, slipbladige	00570	x	x	x	x	x	x	x			x			106	37
ooievaarsbek, zachte	00571	x			x		x		x		x	x		55	27
orchis, brede, (subsp.	00886		x											27	8

2004

kaart	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30		
uurhok	57	57	58	57	56	57	57	57	58	57	57	57		
km-hok	45	23	42	54	45	25	15	32	11	34	35	24		
#soorten	276	335	107	256	129	302	238	282	224	362	325	315	totnu	
#waarn.	508	590	108	458	129	654	435	670	409	811	582	789	totnu	

2004

naam	soortnr.	waarnemers en data												#waarnemingen	#hokken tot nu toe
		PWG 8/4 & JV3/6	PWG 22/4	PWG 13/5 & 19/8	PWG 27/5 & JV 13/6	PWG 10/6 & 5/8	PWG 26/6 & 9/7	PWG 16/7	PWG 22/7	PWG 2/9	PWG 27/4 & 16/9	JV 28/7	JV 27/4&16/9		
majalie)															
orchis, riet-	00890		x		x			x					x	43	18
orchis, wespen-, brede	00460				x		x	x			x			63	24
ossetong, overblijvende	01871		x											14	8
paardebloem, gewone	01264	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	115	40
paardebloemstreepzaad	00375		x											3	1
pastinaak, gewone	00922	x	x	x	x		x	x	x	x			x	120	40
peen	00394		x	x	x			x	x	x	x	x	x	93	37
penningkruid	00782											x		24	14
perzikkruid	00977					x	x		x		x			62	32
phacelia	01820					x								7	5
pimpernel, kleine	01136		x											4	2
pinksterbloem	00205	x	x		x						x	x	x	89	34
plat beemdgras	00955												x	2	1
plomp, gele	00865						x				x			35	19
populier, zwarte	00982											x		3	3
raaigras, engels	00756			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	113	39
raapzaad	01804					x								11	11
raket, gewone	01211	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	80	35
rapunzelklokje	00196														
ratelaar, grote	01066								x					30	16
ratelaar, harige	01065									x				19	13
rechte ganzerik	01727				x									2	2
reigersbek, gewone, s.s.	00480	x									x			21	15
reuzenbalsemien	01862						x							10	9
riet	00933		x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	120	40
rietgras	00930			x		x					x	x		85	37
robertskruid	00576		x		x		x	x	x	x	x	x	x	68	30

kaart	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	
uurhok	57	57	58	57	56	57	57	57	58	57	57	57	
km-hok	45	23	42	54	45	25	15	32	11	34	35	24	
#soorten	276	335	107	256	129	302	238	282	224	362	325	315	totnu
#waarn.	508	590	108	458	129	654	435	670	409	811	582	789	totnu

2004

naam	soortnr.	waarnemers en data	PWG 8/4 & JV 3/6	PWG 22/4	PWG 13/5 & 19/8	PWG 27/5 & JV 13/6	PWG 10/6 & 5/8	PWG 26/6 & 9/7	PWG 16/7	PWG 22/7	PWG 2/9	PWG 27/4 & 16/9	JV 28/7	JV 27/4&16/9	#waarnemingen	#hokken tot nu toe
vingerhoedskruid, gewoon	00406											x			5	5
viooltje, akker-	01378						x								14	13
viooltje, maarts	01384	x											x		22	15
vlas	01814							x							6	6
vlasbekje	00745											x			11	9
vlier, gewone	01133	x	x		x		x	x				x	x		82	33
vlieszaad, smal	00353			x											7	6
vlinderstruik	05032					x	x		x			x			26	19
vogelmelk, gewone	00896		x										x		21	12
vossestaart, geknikte	00040						x					x	x		43	23
vossestaart, grote	00042	x	x	x	x	x					x	x	x		70	36
vroegeling	00483	x	x								x		x		45	27
vrouwenmantel, fraaie	01648							x							16	13
waterbies, gewone	00437				x	x									29	23
watergentiaan	00867			x							x				51	26
waterkers, gele	01074											x			42	29
waterkers, slanke	00859					x					x				28	21
waterlelie, witte	00866				x			x	x				x		31	20
waterpeper	00972						x								11	9
waterweegbree, grote	00028			x		x	x								45	33
wederik, punt-	01867							x		x					14	13
weegbree, grote, s.s.	00947	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	121	39
weegbree, smalle	00946	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	114	38
wikke, ringel-	01370							x				x			30	16
wikke, smalle, s.s.	01368	x	x	x	x			x	x			x	x		91	37
wikke, vogel-	01369				x	x			x		x	x	x		58	34
wilg, schiet-	01116			x								x			39	29

kaart	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	
uurhok	57	57	58	57	56	57	57	57	58	57	57	57	57	
km-hok	45	23	42	54	45	25	15	32	11	34	35	24		
#soorten	276	335	107	256	129	302	238	282	224	362	325	315	totnu	
#waarn.	508	590	108	458	129	654	435	670	409	811	582	789	totnu	

2004

naam	soortnr.	waarnemers en data	PWG 8/4 & JV 3/6	PWG 22/4	PWG 13/5 & 19/8	PWG 27/5 & JV 13/6	PWG 10/6 & 5/8	PWG 26/6 & 9/7	PWG 16/7	PWG 22/7	PWG 2/9	PWG 27/4 & 16/9	JV 28/7	JV 27/4&16/9	#waarnemingen	#hokken tot nu toe
wilgeroosje	00450						x								41	27
wilgeroosje	00450	losse waarn.				KES	hok	30	57	54		d.d.	30-6	41	27	
wilgeroosje, harig	00451	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	103	40
winde, akker-	00350					x		x				x	x		35	24
winde, haag-	00188			x	x	x		x	x	x	x	x	x		101	39
winterpostelein, roze	01679			x				x							14	11
winterpostelein, witte	00338	x				x						x			14	13
witbol, gestreepte	00631	x		x	x	x			x	x	x	x	x	x	136	40
witte krodde	01281			x	x		x	x					x		75	37
wolfsmelk, tuin-	00498			x				x		x	x	x		x	47	29
wolfspoot	00780				x	x						x	x		37	26
wormkruid, boeren-	01260													x	56	30
wouw	01063	x													5	4
zandkool, kleine	00409												x		16	12
zandmuur	02334			x									x		0	0
zandraket	00081			x					x				x		21	13
zeepkruid	01139								x						10	9
zegge, haze-	00246													x	3	3
zegge, ruige	00235	x				x	x			x				x	95	35
zegge, vos-, valse	00245				x	x									38	29
zevenblad	00011	x	x						x	x	x	x	x	x	65	31
zilverchildzaad	01865								x						9	9
zilver schoon	01006			x				x		x	x	x	x		100	39
zittende zannichellia	01396	losse waarn.				RLD	hok	30	58	12		d.d.	2-9	3	3	
zulte	00117								x						14	10
zuring, berm-	01095			x	x								x		26	17
zuring, goud-	01100				x										12	9
zuring, kluwen-	01097					x	x	x	x					x	42	30

2004

kaart	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	
uurhok	57	57	58	57	56	57	57	57	58	57	57	57	
km-hok	45	23	42	54	45	25	15	32	11	34	35	24	
#soorten	276	335	107	256	129	302	238	282	224	362	325	315	totnu
#waarn.	508	590	108	458	129	654	435	670	409	811	582	789	totnu

naam	soortnr.	waarnemers en data												#waarnemingen	#hokken tot nu toe
		PWG 8/4 & JV3/6	PWG 22/4	PWG 13/5 & 19/8	PWG 27/5 & JV 13/6	PWG 10/6 & 5/8	PWG 26/6 & 9/7	PWG 16/7	PWG 22/7	PWG 2/9	PWG 27/4 & 16/9	JV 28/7	JV 27/4&16/9		
zuring, krul-	01098	x	x	x	x	x		x		x	x	x	x	106	39
zuring, moeras-	01102					x							x	26	17
zuring, ridder-	01101	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	122	38
zuring, schape-	01094						x		x					27	23
zuring, veld-	01093	x			x	x							x	56	31
zuring, water-	01099												x	34	22
zwaluwtong	00970			x		x							x	38	26
zwanebloem	00171					x	x			x				48	25
zwenkgras, riet-	00514				x					x				40	31
zwenkgras, rood, s.s.	00520	x	x		x									55	27

27. Index

aalscholver	24; 25	conocephalus discolor	12	groenrug	13
abeel	30	coprinus atramentarius	16	Groot	4
aeshna grandis	12	coprinus micaceus	16	grote haagwinde	22
aeshna isosceles	12	Corstjens, Inge	10	gymnocephalus cernuus	12
afgevlakte duinslak	17; 18	daedaleopsis tricolor	16	Haagse Bos	24
amandelwilg	16	daldinia concentrica	16	Haagse Waterleiding Duinen	26
araschnia levana	11	Denters	4	halsbandparkiet	15
argusvlinder	11	Denters, Ton	10	harlekijn	22
asarum europaeum	10	Doldersummerveld	26	Hartman, Yorike	22
ascocoryne sarcoides	16	Drentse Hoofdvaart	25	hazelaar	17; 30
Assen	26	driedoornige stekelbaars	12	Heideschnecke	18
atalanta	11	Driemanspolder	15	helicella	18
auriculata mesenterica	17	duikeend	24	helicopsis	18
azuurwaterjuffer	12	duinriet	23	herfstschröeforchis	22
Bargerveen	28	duinslak	17	Heukel's flora	9
bastaardframboos	22	duits viltkruid	23	Hijkerveld	28
Bauer	4	Duuren	4	Hilvers	4
begrazing	23	Duuren, Lodewijk van	3; 17	hirneola auricula-judae	16
Berg	2	dwergmuis	12	Hoge Veluwe	26
Berg-den Hertog	4	dwergviltkruid	23	Hostenbach, Sofie	23
Berge Henegouwen	4	Dwingelderveld	26	houtzwammen	16
Bieze	4	Dwingeloo	25; 28	Hoveling, Gerard	19
Bieze, Hans	7	echt judasoor	16	huismus	19
Binnenpark	17	Echten	28	huisvlieg	19
bjerkandera adusta	16	eenbloemige veldkers	22	hygromiidae	18
bjerkandera fumosa	16	eend	24; 25	icarusblauwtje	11
blauwe bremraap	23	egelantier	30	iep	16
bokkenorchis	22	Eijck	4	ijsvogel	14
Bolle	4	eikenpage	11	Jong	4
bolle duinslak	18	els	30	Jong, Annet de	5
Bomen Overleven	3	enallagma cyathigerum	12	Jong, Annet de	3; 7; 20
bosdroogbloem	23	eptesicus serotinus	12	Jong, Taeke de	3
Brekelmans, Floris	11	es	16	Jonge	4
brem	23	fannia canicularis	19	Jonge, Sinie de	15
bruin blauwtje	11	flammulina velutipes	16	juffers	12
bruine glazenmaker	12	franse duinslak	18	kale inktzwam	16
bruine kikker	12	galloway	23	Kampsheide	26
bruine winterjuffer	25; 26	ganoderma applanatum	16	karperachtigen	13
bSR, bureau Stadsnatuur		gasterosteus aculeatus	12	Kester	4
Rotterdam	11	gehakkelde aurelia	11	Kester, Tilly	3
Budel	25	gelderse roos	30	Ketting	4
bufo bufo	12	gestreepte witbol	23	Ketting, Marianne	29
bureau Stadsnatuur		gewone dwergvleermuis	12	kleine kamervlieg	19
Rotterdam	11	gewone grootoorvleermuis	12	kleine modderkruiper	12
Buytenpark	11; 15	gewone hertezwam	16	kleine watersalamander	12
Buytenwegh	15	gewone oesterzwam	16	Klenckerveld	26
c.virgata	18	gewone pad	12	klimaatsverandering	27
canadese vlier	22	gewoon donsvoetje	16	klontjestrilzwam	16
candidula	18	gewoon elfenbankje	16	knobbelzwaan	24
cernuella	17	gewoon fluweelpootje	16	Koelewijn	4
cernuella aginnica	18	gewoon struisgras	23	kogelhoutskoolzwam	16
cernuella negelecta	17; 18	glimmerinktzwam	16	Kok	4
cernuella virgata	18	gobio gobio	12	konicpaard	23
chara vulgaris	12	Gorteria	9	Koster-Smaal	4
cobitis taenia	12	griekse duinslak	18	Kostverloren Vaart	13
coenagrion puella	12	grijze buisjeszwam	16	Koumans	13
coenagrion pulchellum	12	groenknolorchis	22		

Kralingse bos	14	pholiota populnea	17	Ter Wisch	29
kranswieren	12	pijpestrootje	27	thymelicus lineola	11
krekels	12	pipistrellus pipistrellus	12	tijgerspin	28
kruisspin	19	platbuik	12	Til, Mark van	23
kuifeend	24	platte tonderzwam	16	Tol, Marcel van der	15
laatvlieger	12	plebeius agestis	11	Tol, Marcel van der	3; 4; 14
lactarius hortensis	17	plecotus auritus	12	trametes gibbosa	17
landkaartje	11	pleurotus ostreatus	16	trametes hirsuta	17
Lange, Bob de	20	Ploeger	4	trametes versicolor	16
lasiommata megera	11	pluteus cervinus	16	triturus vulgaris	12
Laude	29	polygonia c-album	11	trochoidea	18
Lauderzwarteveen	29	polyommatus icarus	11	tubaria furfuracea	16
Leekstermeer	26	polyporus badius	16	Tuyllsportpark	11
Leeuwen, Chr.G. van	19	polyporus squamosus	17	Uffelte	24
Leeuwen-van de Noulant	4	Ponten	4	Uffelter Binnenveld	26; 27; 28
Leidschenveen	15	Ponten-Hagenaar	4	Van Tuyllsportpark	11
Leidsewallenwetering	10	populier	16; 17	vanessa atalanta	11
libellula depressa	12	pos	12	variabele waterjuffer	12
libellula quadrimaculata	12	Post-Veldhuis	4	Vernedepark	17
Liefde	4	Prins	4	Vernèdepark	10
Liefde, Wim de	8	Prins, Ben	23	vetje	13
Lindevallei	27	Prins, Dirk	23	viervlek	12
Lubberding	4	pyrrhosoma nymphula	12	viltig judasoor	17
Lupine-akker	10	rana temporaria	12	vineyard	18
Lurks	4	Redeke (1941)	13	Vissendreef	14
Manger, René	27	Reeder	4	vlier	16
mansoor	10	rhodotus palmatus	17	Voorburg	15
Mantingerveld	26	riviergrondel	12	Vos	5
marjoleinbekje	22	Rode Lijst	14	Vos, Johan	13
meerkoet	24	Roeleveense plas	14	Vos, Johan	3; 8; 10; 11; 14; 20; 21; 22
Meeuwenveen	26	roodplaathoutzwam	16	vroege glazenmaker	12
meidoorn	29; 30	rookzwam	16	vuurjuffer	12
Meijendel	26	Rotterdam	11	vuurmelkzwam	17
Meyden, Ruud van der	22	ruig elfenbankje	17	waaierkorstzwam	17
micromys minutus	12	ruige dwergvleermuis	12	waaiertje	17
Moerkapelle	25	Sandheideschnecke	18	Wageningen	23
mug	19	schapezuring	23	watercrassula	22
musca domestica	19	schizophyllum commune	17	watersnuffel	12
myxarium nucleatum	16	Seghwaert	10; 14	Weerribben	26
Naardermeer	24	Sellingen	28; 29	Wely	5
Natuur- en milieu-Educatie		slaapkamergeluk	22	Wely, Peter van	15
Zoetermeer	30	sleedoorn	30	Wely, Peter van	15
Natuurtuin	14	Slikke, Wout van der	23	wespenspin	28
neglected dune snail	18	small dune snail	18	Westerpark	14; 15; 17
neozephyrus quercus	11	Snoek	4	Westerwolde	29
Nijensleekerveld	26	Snoek, Monique	10	Wiewel	5
Nijmegen-Kleef	23	spaanse aak	30	Wiewel, Rob	3
Nijssen en De Groot (1987)	13	sprinkhanen	12	wilg	16
NME-team	30	stabilement	28	wilg	16; 17
noordse winterjuffer	26	Stace	10	winterjuffer	26
Odé, Boudewijn	22	standaardlijst van de		witte bultzwam	17
ongelijkbladig vederkruid	22	Nederlandse Flora	9	wollige bundelzwam	17
Oostdam	4	stereum subtomentosum	17	zadelzwam	17
Oosterhesselen	26	stijve wolfsmelk	22	Zalinge	5
oranje aderzwam	16	Stompwijk	13	zalmzwam	17
p. nathusii	12	striped snail	18	zandoogje	11
paarse knoopzwam	16	sturmia	22	zuidelijk spitskopje	12
Parmentier	4	sympetrum danae	12	zwaardrus	22
peksteel	16	tafeleend	24	Zwarekant	5
phlebia radiata	16	Ter Apel	29		

zwarte heidelibel

12

zwartsprietdikkopje

11

Zwet

5